

SRBSKÉ POVSTANIE PROTI OSMANSKEJ RÍŠI V ROKOCH 1804 – 1813

MAROŠ MELICHÁREK

MELICHÁREK, M.: Serbian uprising against the Ottoman Empire in the years 1804 – 1813. *Vojenská história*, 3,15, 2011, pp 77-103, Bratislava. Author of published study deals with the beginning of the fights the Serbs against the Ottoman Empire during the 18th and early 19th century, ie. the period of the Serbian Principality. The study is primary based on the work and collections of documents of the Serbian and English provenance but also uses the latest results of Czech historiography, the funds of Academy of Fine Arts in Belgrade and published articles in electronic form. It provides some, in the Slovak historiography, less known findings in this field. In particular, by using and evaluating of historical context the author gives not in romantic and nationalist shaded conclusions and evaluations of some Balkan historians, but creates his own conclusions. Military history. Serbia. Serbian uprising in the years 1804 – 1813.

„Nech to teda čuje Boh v nebesiach,

Čo hajdúsi uzavreli srbskí vo skalnatých horách Šumadije.

Okamženie toto nechž bude okamžením zmrŕvychvstania toho

Nie živého, nie mŕtveho tela, ktoré dávi,

cicia musulmanský už odo štvor století Vlkolak.

Trúby naše nech budú trúbami,

Zmrŕvychvstania pre ukrižovaný národ...“¹

Jonáš Záborský (1812 – 1876)

¹ Úryvok z divadelnej hry známeho slovenského spisovateľa, básnika, dramatika, historika či teológa Jonáša Záborského *Ďorđe Čierny*, v ktorom autor z pohľadu slovenského národovca 19. storočia opisuje udalosti tohto Prvého srbského povstania, pričom symbolickými prostriedkami poukazuje na dlhodobé utrpenie srbského národa pod osmanským jarmom a jeho obrodenie. Digitalizované z pôvodnej publikácie – *Jonáš Záborský. Výber z diela IV.* Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1954. 548 s. pre Zlatý fond denníka SME 2008, s. 13-14 [online]. [cit.2010-02-23] Dostupné na internete: <http://zlatyfond.sme.sk/dielo/776/Zaborsky_Dorde-Ciorny/1>.

V PODRUČÍ OSMANSKEJ RÍŠE DO ZAČIATKU 19. STOROČIA

Proces oslobodenia Srbov spod osmanskej nadvlády a založenie samostatného štátu prebiehal o poznanie pomalšie a komplikovanejšie, než tomu bolo u ostatných balkánskych národov, ktoré sa taktiež usilovali o svoju nezávislosť. Jedným z dôvodov, prečo tento proces prebiehal v týchto intenciách, bola geografická poloha Srbska na Balkáne, ktorá zabraňovala, respektíve sťažovala akúkoľvek pomoc zvonku. Pre západné veľmoci bolo jednoduchšie angažovať sa v otázke nezávislosti napr. Grécka, ktorému pomáhali svojimi flotilami, alebo pomoc Bulharsku zo strany Ruska, ktorého armády mohli bez problémov zasiahnuť na jeho území. Srbsko nemalo prístup k moru, keďže územie Dalmácie, Bosny a Hercegoviny a novopazaského sandžaku bolo v rukách Osmanskej ríše alebo Benátok, neskôr Rakúska. V princípe boli Srbi odkázaní na vlastné zdroje, i keď nemožno zabúdať na diplomatickú pomoc západoeurópskych veľmocí a Ruska v krízových otázkach v súvislosti s nárokmi Osmanskej ríše. Rovnaký vzorec platil aj v rovine ekonomickej, keďže potencionalni spojenci Bulharsko, prípadne Valašsko a Moldavsko (neskôr po roku 1878 Rumunsko) boli hospodársky orientovaní úplne rovnako – prevažovalo poľnohospodárstvo, pestovanie obilnín a chov dobytka. Vývozná politika a obchod boli značne obmedzené. Ďalším faktom, ktorý brzdil srbské národné oslobodenie, boli vnútorné rozpory v rámci samotného Srbska – neexistencia národnej vládnucej dynastie, o ktorú by sa mohli potencionalni vodcovia oprieť a taktiež v podstate žiadna domáca aristokracia, ktorá by bola nositeľom národných myšlienok. Do Srbska nebol nikdy pozvaný zahraničný vládca, ako tomu bolo napr. v prípade Grécka, Rumunska alebo Bulharska.² Faktom však je, že samotný boj celého národa za národnú vec a vidinu nezávislosti do značnej miery znamenala zjednotenie Srbov v boji proti agresorovi, a jednotlivé spory miestnych vodcov boli počas povstania utláčané do úzadia. V skúmanom období malo podľa našich doterajších výskumov najväčší podiel na vytváraní moderného srbského národa práve prvé rozsiahlejšie srbské povstanie, ktoré sa začalo roku 1804, povstanie nasledujúce po ňom už pod vedením Miloša Obrenovića (1780 – 1860)³ bolo len dotvorením vývoja a výsledkov prvého povstania, tým samozrejme nemožno uprieť Milošovi Obrenovićovi jeho zásluhy pri budovaní samostatného Srbska. Pred analýzou samotných povstanií nemožno obísť stručný vývoj Srbska po strate samostatnosti v roku 1459.⁴ Udalosti spreď začiatku 19. storočia mali neodvratný vplyv na vývoj srbskej spoločnosti v období povstanií.

Spočiatku osmanskú nadvládu vnímalo srbské obyvateľstvo pomerne ľahostajne, čo bolo do istej miery spôsobené i faktom, že v nedávno zaniknutej srbskej despotovine

² TOYNBEE, A. Joseph. *The Balkans : A history of Bulgaria, Serbia, Greece, Rumania, Turkey*. Oxford : Caledon Press, 1915, s. 110 [online]. [cit.2010-02-02]. Dostupné na internete: <<http://www.archive.org/stream/balkanshistoryof00forbuoft>>.

³ Pozri: KARADŽIĆ, S. Vuk. *Miloš Obrenović knez Srbije ili Građa za srpsku istoriju našega vremena*. Budin : Štamparija kralj. univers. Peštanskoga, 1828. 205 s. COBISS SR ID: 59455239. Dostupné na internete: <<http://digital.nb.rs/scr/direct.php?sign=S-II-1325>>.

⁴ Tejto udalosti predchádzalo obliehanie Belehradu vojskom Mehmeda II., ktoré sa začalo v júni roku 1456, ale pre Turkov sa skončilo neúspechom. Hoci Belehrad nepadol do rúk sultánovi, samotné Srbsko malo svoj osud na viac ako 300 rokov spečatený. STAVRIANOS, Stavros. *The Balkans since 1453*. New York : Rinehart, 1958, s. 62.

(v angličtine despotate, v srbčine Српска деспотовина, resp. *Srpska despotovina*)⁵, boli pomery za vlády poslednej dynastie Brankovičovcov veľmi chaotické. Srbská pravoslávna cirkev (Српска Православна Црква)⁶ zanikla krátko po začlenení srbského územia do Osmanskej ríše, a to po smrti patriarchu Arsenija, sídliaceho v Smedereve, v roku 1463.⁷ Srbskí duchovní len ťažko niesli podriadenie konštantínopolskému patriarchovi. V roku 1557 bol však zásluhou veľkovezira srbského pôvodu⁸ Mehmeda Sokoloviča⁹ sultánom Süleymanom I. vydaný berát, ktorým bol samostatný srbský patriarchát obnovený, ale iba do roku 1776, keď prešiel opäť pod konštantínopolský patriarchát.¹⁰ Sídlom sa nestalo Smederevo, ale kosovské mesto Peć. Prvým patriarchom sa stal Makarije Sokolović (v cyrilike Макарије Соколовић), podľa všetkého vezírov brat a taktiež ďalší traja patriarchovia pochádzali z rodu Sokolovičovcov (išlo o jeho synovcov – Antonije, Gerasim, Savatije).¹¹ Rozsah pécskeho patriarchátu bol značný, keďže po začlenení časti Uhorska do Osmanskej ríše došlo k zjednoteniu všetkých Srbov v rámci jej štruktúr.¹² Islamizácia zasiahla hlavne mestá¹³, zatiaľ čo na vidieku bol jej rozsah pomerne malý a bola až na výnimky dobrovoľ-

⁵ Toto je oficiálny názov pre obdobie konca srbského stredovekého štátu po bitke na Kosovom poli roku 1389, ktoré možno datovať obdobím rokov 1403 (vláda Stefana Lazereviča) až 1537, keď zomieral posledný panovník, avšak vládnucci už z uhorského exilu. Pozri bližšie: COX, K. John. *History of Serbia*. Westport : Greenwood Press, 2002, s. 29-32; ĆIRKOVIĆ, Sima (et al.). *Istorija srpskog naroda. Knj. 2, Doba borbiza očuvanje i obnovu države (1371-1537)*. Belehrad : Srpska književna zadruha, 1994, s. 195-343.

⁶ Oficiálna stránka Srbskej pravoslávnej cirkvi ponúka kompletný zoznam všetkých arcibiskupov a patriarchov v histórii existencie od jej založenia Sávom I. Dostupné na internete: "Serbian Orthodox Church" Copyright © 1999-2010 by The Information Service of the Serbian Orthodox Church [online]. <<http://www.spc.rs/sr>>.

⁷ RYCHLÍK, Jan a kol. *Mezi Vidni a Cařihradem - I. Utváření balkánských národů*. Praha : Vyšehrad, 2009, s. 78.

⁸ Jeho srbský pôvod potvrdzujú i slová jeho súčasníka Andreu Bodoara, ktorý pôsobil pri Porte ako benátsky vyslanec: „*Mehmed, prvi vezir, ima za ženu ćerku sultanovu, od koje ima sina od pet do šest godina, On sam ima šezdeset do sedamdeset godina, po narodnosti je Srbin (di nazione serviano)*.“ VUKIČEVIĆ, Milenko. *Znameniti Srbi Muslimani*. Belehrad : Davidović, 1906, s. 3.

⁹ Tamže, s. 3-33.

¹⁰ GRUJIĆ, M. Radoslav. *Pravoslavna Srpska Crkva*. Kragujevac : Svetlost - Kalenić, 1989, s. 85.

¹¹ Makarije Sokolović obnovil pécsky kláštor a iné opustené kláštory, kde ustanovil nových srbských episkopov, no taktiež vytvoril niekoľko nových eparchií v Uhorsku a Slavónii. Je považovaný za jedného z najvýznamnejších srbských patriarchov v dejinách. Tamže, s. 86-87.

¹² Mapa pécskeho patriarchátu počas jeho najväčšieho územného rozsahu v 16. a 17. storočí. *Az Ipeki patriarchátus, 1346-1766*. Jakabffy Elemér Alapítvány, Media Index Egyesület 1999-2006. [online]. [ret.2010-02-02]. Dostupné na internete: <<http://terkepek.adatbank.transindex.ro/belso.php?nev=173>>.

¹³ Islamizácia miest prebiehala pomerne rýchlym tempom, keďže napr. opisy Belehradu v spomienkach cestovateľov zo 16. storočia hovoria o meste „s komplexným osmanským charakterom, a to nie iba preto, že v jeho panoráme bolo množstvo veží minaretov“. Osmanský ráz dodávali mestu verejné inštitúcie, usporiadanie do segregovaných sídelných jednotiek, ale i pestrá zmes obyvateľov. Podľa opisu z roku 1560 bolo v Belehrade okolo 365 moslimských domácností. Významný „osmanský“ stavebný ruch nastal v meste v 60. a 70. rokoch 16. storočia pod patronátom Mehmeda pašu Sokoloviča – pramene dokladajú nové mahalle (úzke komunity), modlitebne i veľké mešity. Dnes stojí v Belehrade jediná mešita zvaná „Bayrakli“ z roku 1575, a to na Gospodar Javremovej ulici. V roku 2004 bola na protest voči protisrbským udalostiam v Kosove podpálená. KLUSAŠKOVÁ, Euda. *Cestou do Cařihradu – Osmanská města v 16. století viděná křesťanskýma očima*. Praha : ISV Nakladatelství, 2003, s. 167-173; MILJKOVIĆ-BOJANIĆ, Ema. Putopis i istorijski izvor: Beograd u XVI. veku. In *Beograd u delima evropskih putopisaca*. Ed. Đorđe S. Kostić. Belehrad : Balkanološki Institut - Srpska akademija nauka i umetnosti, 2003, s. 52; resp. VUKOSAVLJEVIĆ, Danijela. Zašto nismo odbranili Bajrakli džamiju. In *Politika*, Belehrad, 18.05.2010. [online]. [cit.2010-02-02]. Dostupné na internete: <<http://www.politika.rs/rubrike/Hronika/Zashto-nismo-odbranili-Bajrakli-dzamiju.lt.html>>.

ná, tento trend ovplyvnil i fakt, že Srbsko príliš vzdialené od centra ríše, nebolo rozsiahlo kolonizované etnickými Turkami, prípadne inými islamskými etnikami z Malej Ázie. K prvému väčšiemu povstaniu srbského obyvateľstva došlo v oblasti Banátu (oblasť dnešnej východnej Vojvodiny) prevažne v okolí mesta Zrenjanin roku 1594, povstanie sa nazývalo ako tzv. „*banatski ustanak*“. Na jeho čelo sa postavil Petar Majzoš, pravdepodobne valašského pôvodu.¹⁴ Šlo o povstanie pravoslávneho obyvateľstva, vedeného pravoslávnyimi duchovnými. Medzi povstalcami boli Srbi, Maďari i Rumuni. Hoci povstanie zachvátilo územie takmer celého Banátu, osmanská armáda ho rýchlo potlačila. Na osmanskej strane bola drvivá prevaha, keďže ich vojsko pod vedením temešvárskeho bega malo okolo 30 000 vojakov, a povstalci iba 4 300.¹⁵ Ako trest nechali Turci verejne spáliť pozostatky srbského svätca a zakladateľa srbskej pravoslávnej cirkvi Sávu I. 27.4. 1594.¹⁶ na vrchu Vračar v Belehrade (táto udalosť je zobrazená na viacerých obrazoch v mnohých i mystických podobách. Jednu z nich predstavuje maľba nachádzajúca sa v prílohe).¹⁷ O sto rokov neskôr vypuklo nové povstanie, tradične označované ako „veľké“, ktoré sa spája s ťažením habsburskej armády a dobytím Belehradu Eugenom Savojským v roku 1688. Do čela búriaciach sa postavil Juraj (Đorđe) Branković (1645 – 1711)¹⁸, vydávajuci sa za potomka stredovekého srbského despotu Vuka Brankovića.¹⁹ V septembri roku 1688 vydal Branković manifest vyzývajúci kresťanov k povstaniu proti Turkom a nadviazal kontakty s cisárom Leopoldom I. (Branković si však dôveru dvora nezískal a bol zatknutý v Kladove).

Povstanie však vypuklo i napriek tomu, a na zhromaždení srbských vodcov bol Branković roku 1691 zvolený za vládcu. Srbské povstanie podporil i patriarcha Arsenije III. Po obsadení Kosova a nakrátko i Skopje habsburskou armádou, začali spoločne vyjednávať s generálom Johannom Piccolominim. V apríli roku 1690 vydal sám cisár Leopold I. manifest vyzývajúci Srbov k povstaniu,²⁰ a v auguste toho istého roku udelil Srbom zvláštne pri-

¹⁴ POPOVIĆ, J. Dušan. *Srbi u Vojvodini I. Od najstarijih vremena do Karlovačkog mira 1699*. Novi Sad : Matica Srpska, 1990, s. 299.

¹⁵ Tamže, s. 302.

¹⁶ VUČKOVIĆ, Jovan. *Sveti Sava – Arhiepiskop Srpski i Prosvetitelj*. Novi Sad : Matica Srpska, 1902. s. 90-91. V práci Mezi Vidni a Cařihradem sa uvádza dátum 14. apríla 1505, čo je zrejme preklep, avšak i pri predpoklade, že autor mal na mysli rok 1605, nemožno ho podľa viacerých zdrojov považovať za správny. Pozri: BATAKOVIĆ, T. Dušan a kol. *Nova Istorija Srbskog Naroda*. Beograd : Vojna štamparija, 2000, s. 124 [online]. [cit. 2010-05-21]. Dostupné na internete: <http://www.novaiistorijasrpskognaroda.110mb.com/index.php?p=1_3_Nova-istorija>.

¹⁷ Na tomto mieste dnes stojí majestátny chrám Sv. Sávu (Храм светог Саве), ktorý sa začal stavať 340 rokov po spálení ostatkov svätca, a to roku 1935. Projekt navrhol architekt Alexander Deroko. Treba povedať, že táto stavba, hoci je jednou z hlavných dominánt Belehradu, doposiaľ nemá dokončenú úpravu interiéru, pričom posledné významné dostavby boli ukončené v roku 1989. Námestie pred chrámom je miestom zhromaždení srbského národa po rôznych zlomových udalostiach, ako tomu bolo po odtrhnutí juhosrbskej provincie Kosovo vo februári 2008 či po zastrelení premiéra Zorana Đinđića v roku 2003, keď sa počas slávnostnej bohoslužby zhromaždili pred chrámom tisíce ľudí. Pozri bližšie: ALEKSOV, Bojan. Nationalism in Construction: The Memorial Church of St. Sava on Vračar Hill in Belgrade. In *Balkanologie*, roč. VII, 2003, č. 2 [online]. [cit.2010-02-08]. Dostupné na internete: <<http://balkanologie.revues.org/index494.html>>.

¹⁸ Pozri bližšie: REĐEP, Jelka. *Grof Đorđe Branković i usmeno predanje*. Novi sad : Prometej, 1990. 256 s. ISBN 86-7639-004-5.

¹⁹ BATAKOVIĆ, T. Dušan (et. al). *Nova Istorija Srbskog Naroda*. Beograd : Vojna štamparija, 2000, s. 126 [online]. [cit. 2010-05-21]. Dostupné na internete: <http://www.novaiistorijasrpskognaroda.110mb.com/index.php?p=1_3_Nova-istorija>.

²⁰ Tento dekrét je zo 6. apríla roku 1690 a cisár v ňom vyzýva všetky „*kresťanské národy pod osmanským jarmom*“ k povstaniu: „*Notum sit vobis, quod bellum turcicum, ad quod foedifrage et*

vilégium, ktorým im zaručil náboženskú slobodu a právo voliť si svojich vladkyov.²¹ Ďalšie privilégia vydal Leopold v rokoch 1691 a 1695, na základe ktorých bol na habsburskom území zriadený nový patriarchát v Sremských Karlovcích, pričom patriarcha mal rovnaké práva ako patriarcha v Peči.²² Opätovný pád Kosova do tureckých rúk vyvolal u Srbov obavu z represálií a teroru voči pravoslávneému obyvateľstvu. V júni roku 1690 sa pri Belehrade zhromaždilo údajne 30- až 40-tisíc Srbov, ktorí sa i s patriarchom vydali do Uhorska (v Peči bol potom zvolený nový patriarcha Kalinik I.). Táto veľká migrácia sa nazýva i *Velike seobe Srba* (Велике сеобе Срба), samotná migrácia prebiehala pravdepodobne vo viacerých vlnách (prvá vlna prislúcha do roku 1690, keď Srbov viedol patriarcha Arsenije III. Čarnojević,²³ a druhú možno datovať do rokov 1737 – 1739 pod vedením Patriarchu Arsenija IV. Jovanovića)²⁴ a položila základy srbského osídlenia v dnešnej Vojvodine.²⁵ Migrácia Srbov, alebo veľký Exodus Srbov je zachytený i na všeobecne známom obraze Paju Jovanovića z roku 1896. V roku 1717 Eugen Savojský znovu dobyl Belehrad a mierom v Požarevaci roku 1718 získal cisár Banát a severné Srbsko. V dôsledku novej vojny s Osmanskou ríšou, ktorá sa začala roku 1737, vyzval cisár Karol VI. všetkých kresťanov k povstaniu a srbskí povstanci pomohli cisárskej armáde obsadiť Novi Pazar a Niš. Avšak

injuste provocati sumus pro munere Nostro Caesareo et Regio, in protectione divina et causae Nostreae iustitia confisi, prosequamur; eo solo fine, ut populos Nobis jure subjectos, et jure a memorato Nostro Hungariae Regno dependentes, omnesque alios Christianos, immani Turcarum servituti ereptos pristinae libertat, pristinis privilegis, pristinaeque cum corpore a quo dependet, unioni, ab usu omni sublato, reparatoque defectu per tyrannidem turcicam introducto, et reddito unicuique jure suo, restituamus. Quapropter omnes populos, per universam Albaniam, Serviam, Mysiam, Bulgariam, Sillistriam, Illyriam, Macedoniam, Rasciam constitutos, aliasque provincias a praedicto Regno Nostro Hungariae dependentes...“ PAVLOVIĆ, Stevan. Srbi u Ugarskoj. Njihova povesnica. Novi Sad : Knjižara Luke Jocića i druga, 1883, s. 81.

²¹ Toto ustanovenie z 21. 8. 1690 dopĺňa prvý vyššie zmienený dekrét a malo zabezpečiť Srbom „...potpunu i svu slobodu.“ Tamže, s. 83.

²² RYCHLÍK, Jan a kol. *Mezi Vídní a Cařihradem - 1. Utváření balkánských národů*. Praha : Vyšehrad, 2009, s. 79.

²³ Časť utečencov sa dostala až na územie dnešného Slovenska, konkrétne do Komárna. Pozri: GRAFENAUER, Bogo (et al.). *Historija Naroda Jugoslavije II*. Záhreb: Školska Knjiga, 1969, s. 1121.

²⁴ Dokumenty z obdobia veľkého exodu a taktiež privilégia Leopolda Srbom možno nájsť v archíve SANU v Sremských Karlovcích. Arhiv u Sremskim Karlovcima, Trg Branka Radičevića 17, 21000 Sremski Karlovci, Serbia. Dostupné na internete: <<http://www.sanu.ac.rs/English/Arhivi/Sremski-Karlovci.pdf>>.

²⁵ V dnešnej dobe sú vedené veľmi ostré polemiky týkajúce sa reálnosti a možnosti uskutočnenia takejto migrácie. Obe strany, či už albánska, alebo srbská prezentujú svoje argumenty a treba povedať, že sú diametrálne odlišné. Už samotný počet prezentovaný časťou srbských historikov je zarážajúci – okolo 400- až 500-tisíc ľudí (počet obyvateľov dnešného Kosova je 2 milióny!). Jedným z historikov, ktorého názor možno považovať za objektívny, je Dušan Bataković. Ten odhaduje maximálne 60-tisícový počet. Sťahovanie Srbov nemožno spájať iba s demografickou aritmetikou, je to základný pilier srbskej národno-náboženskej mytológie. Pri posudzovaní faktov týkajúcich sa Kosova si srbskí autori nedokážu udržať odstup a hodnotia fakty tendenčne. Istou protívahou sú výskumy albánskych historikov, avšak i tie sú do značnej miery tendenčné. Názormi tvoriacimi opozíciu voči argumentom Veľkého exodu, sú tvrdenia albánskych historikov, že väčšina rebelov proti osmanskej nadvláde boli Albánci, náboženským vodcom, ktorý sa stretol s rakúskym generálom v Prizrene, bol arcibiskup Bogdani, a nie Arsenije, a takisto počet Srbov podieľajúcich sa na migrácii nebol natoľko početný, aby ovplyvnil celkový demografický ráz oblasti. Pozri: MALCOLM, Noe. *Kosovo. A Short History*. Londýn : MacMillan Publishing, 1998, s. 139-162., resp. BATAKOVIĆ, T. Dušan (et. al). *Nova Istorija Srbskog Naroda*. Belehrad : Vojna štamparija, 2000, s. 125 [online]. [cit. 2010-05-21]. Dostupné na internete: <http://www.novaistorijasrpskognaroda.110mb.com/index.php?p=1_3_Nova-istorija>.

porážka Karola VI. a Belehradský mier z roku 1739 znamenal pre Srbov návrat pod správu Osmanskej ríše. V tomto období dochádza k definitívnemu rozdeleniu srbského národa medzi Habsburskú a Osmanskú ríšu.²⁶

VÝVOJ UDALOSTÍ V PRVEJ FÁZE POVSTANIA

„Vostani Srbije! Vostani carice!

I daj čedom tvojim videt tvoje lice.

Obrati serca ih i očesa na se,

I daj njima čuti slatke tvoje glase.

Vostani Srbije!

Davno si zaspala,

U mraku ležala.

Sada se probudi

I Serblje vozbudi...“²⁷

Dositej Obradović (1742 – 1811)

Zrejme nie je náhodou, že sa prvá významná balkánska revolúcia,²⁸ nerátajúc menšie vzbury a rebélie existujúce od začiatku upevňovania osmanskej moci nad Balkánom, na počiatku veku nacionalizmu odohrala práve v Srbsku. V tejto severnej provincii Osmanskej

²⁶ Tu možno do istej miery vidieť pomyselné rozdelenie Srbov na „kultúrny národ“ vo Vojvodine a „politicko-vojenský“ národ Srbov južne od Dunaja. Je to, samozrejme, prirodzené podľa historického vývoja v belehradskom pašaliku a v Srieme, Bačke a Banáte. Americký historik srbského pôvodu Trajan Stojanović opísal tzv. vojvodinských Srbov na počiatku 19. storočia slovami: „*Srbi z „druhého brehu“ sa považovali za význačných nositeľov západnej kultúry, predurčení spravovať negramotných a polovičných barbarov z kniežactva. Oblečenie, jazyk a názory ich oddelovali od domácich Srbov. Noví vzdelanci sa na manuálnu prácu v poľnohospodárstve a remesle dívali z výšky, taktiež odmietali nechať vyučiť svojich synov remeslu a dcéry vydať za remeselníka. Namiesto tradičného srbského odevu nosili tzv. „nemecké“ veci. Namiesto bežného používania oslovenia „ty“, ktoré sa používalo medzi Srbmi v kniežactve, si prisvojili nemecký zvyk, v srbských ušiach znejúcich veľmi smiešne, a to oslovovanie v tretej osobe. Odmietali oslovovať ostatných Srbov tradičným oslovením „brat“, ktoré vychádzalo z patriarchálnych srbských zvykov.“ WEITHMANN, W. Michael. *Balkán: 2000 let mezi Východem a Západem*. Praha : Vyšehrad, 1996, s.178; GLENNY, Mischa. *The Balkans 1804 -1999. Nationalism, War and the Great Powers*. Londýn : Granta Books, s. 17.*

²⁷ Úryvok z básne Dositeja Obradoviča *Vostani Srbije*, ktorá sa stala neoficiálnou hymnou tohto srbského povstania, pripomína do určitej miery slovenskú hymnu Janka Matušku Nad Tatrou sa blýska. V slovenskom preklade: „*Povstaň Srbsko, povstaň kráľovná! Nechaj deti svoje vidieť tvoje lice. Nech uprú srdcia a oči svoje na Teba, počúvajúc tvoje sladké hlasy. Povstaň Srbsko! Dlho si spalo, v mračnách ležalo. Teraz povstaň, a prebud' Srbov...“* (preklad: autor). Pozri: BASARA, Svetislav. *Vostani Srbije*. In *Beogradski književni časopis*. Roč. 3, 2007, č. 6, s. 5-11.

²⁸ Srbské povstanie je v historiografii označované viacerými spôsobmi – napr. *buna*, čo v preklade znamená vzbura, *ustanak* v preklade povstanie či *revolucija*, resp. revolúcia. Pojem revolúcia je typický pre historiografiu obdobia existencie SFRJ a taktiež dobovú literatúru. My sa budeme pridŕžovať

riše, hraničiacou s Habsburskou ríšou v povodí riek Dunaj a Sáva, bola centrálna moc slabšia ako kdekoľvek inde v rámci osmanského panstva v Európe. Časté vojny, presídľovanie a migrácia obyvateľov v meniacich sa hraniciach oboch ríš zintenzívnili kontakty medzi pravoslávnyimi Srbmi aj napriek inému politickému a sociálnemu statusu determinovaným podmienkami na území, ktoré obývali. Bola to vláda Márie Terézie a Jozefa II. a ich osvietenecské reformy, ktoré pomohli Srbom roztrúseným v južnom Uhorsku, Vojenskej hranici, Dalmácii, Chorvátsku a Slavónii dostať sa pod silnejší vplyv západnej civilizácie.²⁹ Aj pre toto povstanie voči osmanskej nadvláde patria Srbi v typológii národných hnutí k tzv. „*po-vstaleckým národným hnutiam*“.³⁰

Na prelome 18. a 19. storočia začala postupne Osmanská ríša upadať do stále hlbšej a hlbšej vnútropolitckej krízy, čo sa prejavovalo hlavne v okrajových častiach ríše, akou bolo i územie belehradského pašaliku (oficiálne bol stále označovaný názvom smederevský).³¹ Na území pašaliku žilo okolo 368-tisíc obyvateľov.³² Kríza sa prejavovala hlavne v náraste anarchie a neschopnosti centrálnej správy udržať právo a bezpečnosť obyvateľov. Narastajúcu krízu sa pokúšal zásadnými spoločenskými reformami zastaviť sultán Selim III. (vládol v rokoch 1789 – 1807)³³ a svoju pozornosť zamerl na strategicky a hospodársky najdôležitejšie časti ríše. Sultán pochopil, že musí obmedziť rozmáhajúcu anarchiu janičiarov³⁴ a dáhijov,³⁵ a tak v rokoch 1791, 1792 a 1794 vydal výnosy (v turečtine „*firman*“), ktoré zlepšili vzťahy porty s pravoslávnyimi Srbmi – išlo o právo vyberať vlastné dane, práva nosiť zbrane a organizovať domobranu. Hoci zrejme najväčšiu prekážku v zlepšení vzťahov výnosy neodstránili, a tou bol systém tzv. čiflikov (čiflik sahibi),³⁶ na ktorých boli podmienky omnoho horšie ako u tradičných držiteľov pôdy – sipáhijov. Rok 1791 znamenal okrem uzavretia Svišťovského mieru medzi Habsburskou monarchiou a Osmanskou ríšou (Srbi bojujúci pod rakúskym velením boli z výsledkov zmluvy sklama-

termínu povstanie, ktorý je všeobecne používaný v modernej srbskej historiografii. EKMEČIĆ, Milorad. *Sivaranje Jugoslavije 1790 – 1918, d. 1*. Beograd : Prosveta, 1989, s. 80.

²⁹ BATAKOVIĆ, T. Dušan. A Balkan-Style French Revolution? The 1804 Serbian Uprising in European Perspective. In *Balkanica*, roč. XXXVI, Beograd : Balkanološki institut SANU, 2005. s. 113.

³⁰ HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dilem náhody. Příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*. Praha : Sociologické Nakladatelství, 2009, s. 125.

³¹ ŠESTÁK, Miroslav a kol. *Dějiny Jihoslovanských Zemí*. Praha : NLN, 2009, s. 187.

³² JELAVICH, Barbara. *History of The Balkans /Eighteenth and Nineteenth Centuries/*. New York : Cambridge University Press, 1983, s. 193.

³³ Selim III. bol podľa slov Geoffreyho Lewisa, slávneho profesora turečtiny na Oxforde, za: „*jedného z najosvietenejších príslušníkov Osmanského Domu*“. Dopisoval si napríklad s Eudovítom XVI. a svoje ideály o západnej civilizácii nestratil ani po vypuknutí francúzskej revolúcie. Bol autorom tzv. nového poriadku v Osmanskej ríši *Nizam-i Cedit*. Počas života neskrýval svoj veľký obdiv k francúzskej kultúre. SINGLETON, Fred. *A Short History of the Yugoslav Peoples*. Cambridge : Cambridge University Press, 1985, s. 76-77.

³⁴ K problematike janičiarov pozri: NICOLLE, David. *The janissaries*. Londýn : Osprey Publishing, 1995, s. 5- 45. Obrazová ukážka príslušníkov janičiarskych oddielov sa nachádza v prílohe.

³⁵ Hlavnými osobnosťami rebelujúcich dáhijov boli Fočić, Kućuk-Alija Djevrlić, Mula Jusuf a Aganlia. Slovanského pôvodu boli podľa všetkého Aganlia, ktorý pochádzal z Bosny a Kućuk-Alija z Rudnika v šumadijskom kraji. GLENNY, Mischa. *The Balkans 1804 – 1999. Nationalism, War and the Great Powers*. Londýn : Granta Books, s. 1. (K dispozícii existuje i české vydanie práce M. Glenneho z r. 2003).

³⁶ Išlo o náhradu pôvodného timárskeho systému, kde roľníci strácali väčšinu svojich práv a stávali sa nevoľníkmi vykorisťovanými lokálnymi vládcami, akými boli napr. Ali paša z Janniny. Vuk Karadžić opísal systém tzv. čiflikov ako „*najhoršiu osmanskú inštitúciu v Srbsku*“. GLENNY, Mischa. *The Balkans 1804 – 1999. Nationalism, War and the Great Powers*. Londýn : Granta Books, s. 6.

ní, keďže pre nich neznamenala žiadne výhody) i snahu sultána zabrániť janičiarom návratu do Belehradu. Až do skončenia vojny bol Belehrad ovládaný habsburským vojskom, čiže návrat janičiarov bol nemysliteľný, avšak po skončení vojny s pomocou vidinského Pašu Pasvanogla (Pasvan-Oglu, respektíve Osman Pazvan Oglu, 1758/1762 – 1807)³⁷ zahájili janičiari na jar roku 1797 útok na Belehrad. Belehradský vezír Paša Hadži Mustafa, zrejme gréckeho pôvodu, mal k Srbom zhovievavý postoj a povolil im vytvoriť si vlastnú milíciu v počte 15-tisíc mužov. Roku 1798 Pasvanoglu zvíťazil nad regulárnym vojskom a okrem Vidinu sa zmocnil časti Valaška a Kladova. Až neskôr bol za výraznej podpory srbských jednotiek porazený. Za odmenu získalo pravoslávne srbské obyvateľstvo obmedzenú samosprávu. Jej podstata spočívala v práve voliť si vlastných predstaviteľov tzv. knezov³⁸ (v čele dvanástich náhijov belehradského pašaliku stáli hlavní správcovia tzv. oberknezi).³⁹

Udalosti roku 1798 znamenali pre Osmanskú ríšu väčšie nebezpečenstvo ako udalosti v belehradskom pašaliku, sultána totiž znepokojil Napoleonov vpád do Egypta. Selim bol nútený odvolať väčšinu vojska z oblasti Dunaja, čo bolo pre bojujúcich Srbov pohromou. Sultán musel ustúpiť rebelujúcim janičiarom na čele s Pasvanogolom, ktorý sa stal oficiálnym vládcom Vidinu, a janičiarom bol umožnený návrat do Belehradu, hoci s podmienkou rešpektovania autority pašu Hadži Mustafu. Rešpekt mu dokázali jeho utopením.⁴⁰ Nový paša z Konštantínopola, ktorým bol Hasan Aga, bol uväznený a štyria hlavní predstavitelia janičiarov si prisúdili titul dáhij (najvyšší dôstojník) a začali vládu teroru. V Belehrade sa zhromaždilo viacero albánskych a bosnianskych moslimov.⁴¹ Vláda dáhijov bola rovnako neprijateľná ako pre srbské pravoslávne obyvateľstvo, tak i pre sipáhijov (v osmanskej turečtine – سیپاس),⁴² členov tradičných osmanských jazdeckých jednotiek a vlastníkov pôdy v podrobených oblastiach.⁴³ Po neúspešných prosbách o pomoc u sultána sa stretli s janičiarimi i vojensky, ale ich úsilie bolo zastavené porážkou pri Požarevci roku 1803.⁴⁴ Okrem moslimského obyvateľstva sa podmienky, ktoré vytvorila vláda janičiarov, nepáčili ani srbskému pravoslávne obyvateľstvu, ktoré bolo taktiež vystavené útlaku a teroru.

³⁷ Bol poloautonómny vládcom v oblasti severozápadného Bulharska a severovýchodného Srbska. Pasvanoglu bol odporcom sultánových reforiem. ÁGOSTON, Gábor – MASTERS, Bruce. *Encyclopedia of the Ottomane Empire*. New York : Facts On File, Inc., 2009, s. 447-448.

³⁸ Knez (v cyrilike кнез) znamená v slovenskom preklade vojvoda, resp. knieža, princ. Srbi boli organizovaní v širokých rodinných jednotkách, tzv. zadrugach. Skupina rodín volila svojho zástupcu do kneževiny, ktorá volila kneza. Knez spolupracoval s vlastníkami pôdy a osmanskou administratívou. SINGLETON, Fre. *A Short History of the Yugoslav Peoples*. Cammbridge : Cambridge University Press, 1985, s. 78., GLENNY, Mischa. *The Balkans 1804 – 1999. Nationalism, War and the Great Powers*. Londýn : Granta Books, s. 7.

³⁹ PELIKÁN, Jan a kol. *Dějiny Srbska*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2005, s. 168.

⁴⁰ LAZAROVIC-HREBELIANOVIC, Stephan. *The Servian People: Their Past Glory and Their Destiny II*. New York : Charles Scribners Sons, 1910, s. 627 [online]. [cit.2010-02-09]. Dostupné na internete: <<http://www.archive.org/details/servianpeoplethe02laza>>.

⁴¹ TEMPERLEY, H. William. *History of Serbia*. Londýn : G. Bell and sons Ltd, 1917, s. 179 [online]. [cit.2010-02-09]. Dostupné na internete: <<http://www.archive.org/details/historyofserbia00temp>>.

⁴² Pozri: TURNBULL, Stephen. *The Ottoman Empire 1326 - 1699*. Londýn : Osprey Publishing, 2003, s. 20- 21. Ukážka zbroje sipáhija sa nachádza v prílohe.

⁴³ Pozri bližšie: SHAW, Stanford. *Empire of the Gazis: The Rise and Decline of the Ottoman Empire 1280–1808, Vol. I*. Cambridge : Cambridge University Press, 1976. 368 s.

⁴⁴ LAZAROVIC-HREBELIANOVIC, Stephan. *The Servian People: Their Past Glory and Their Destiny II*. New York : Charles Scribners Sons, 1910, s. 628 [online]. [cit.2010-02-09]. Dostupné na internete: <<http://www.archive.org/details/servianpeoplethe02laza>>.

Represálie sa postupne stupňovali a jediným východiskom sa ukazovalo ozbrojené povstanie. Prípravy na povstanie sa začali roku 1803, avšak boli odhalené.

Výsledkom bola udalosť zo začiatku roka 1804 (začala sa v januári), ktorá vošla do dejín srbského národa pod názvom „sťatie knezov,“ respektíve v srbskom jazyku „seča knezova“ (Сеча кнезова).⁴⁵ Počas nej bolo zabitých okolo 150 vplyvných členov srbskej spoločnosti, medzi inými napr. i Aleksa Nenadović i Ilija Birčanin, ktorí boli sťatí 4. februára vo Valjeve a ich hlavy boli vystavené na budove miestneho konaku.⁴⁶ Ďalšími obeťami boli i knesi: Stevan Andreić Palalija z Begaljice, Stojan Mihajlović zo Zeoky, knez Teofan z Orašja, Petar z Crkvencae, Marko Čarapić z Belog Potoka.⁴⁷ V konečnom dôsledku tento krok znamenal začiatok povstania, ktoré zmenilo chod dejín v severnej časti Osmanskej ríše.

14. februára 1804⁴⁸ sa v Oršaci konala porada knezov, kde sa rozhodlo o zahájení povstania. Hlavným vodcom, respektíve hlavným vojvodom, sa stal Juraj Petrović Karadžordže (portrét sa nachádza v prílohe). O jeho zvolení existuje i autentický zápis zúčastnených (hoci datovanie jeho zvolenia je diskutabilné – Hrebelianović udáva dátum 20. januára 1804⁴⁹, ale 14. február je hodnovernejší)⁵⁰: „*V Oršaci sa okrem vodcov zišlo okolo 500 ozbrojených Srbov... Na ďalší deň sme si chceli zvoliť vodcu. Každý si želal Karadžordžeho, ale on odmietol. Prečo to nechceš prijať? Opýtali sme sa ho. Čo? Odpovedal. Chcem ísť s Vami všade tam kde pôjdete, ale nie pred Vami. Prečo si to neželáš? Kvôli tomu, že nie ste skúsení vo vojenstve a aj kvôli tomu, že po niekoľkých dňoch sa Turkom vzdáte a viete čo bude nasledovať! Nevzdáme! Nevzdáme! Všetci vykriekli. Ty pred nami, my za tebou, cez oheň a vodu za našim veliteľom! Znovu opakujem bratia, nemôžem to prijať, ak som však predsa, urobil by som mnoho čo by sa vám nepáčilo. Čo tým myslíš? Opýtali sa všetci. Ak by sa hocikto z Vás pokúsil o čo i len najmenšiu zradu – najmenšie zaváhanie – zabil by som ho, obesil, potrestal tým najhorším spôsobom. To chceme rovnako i my! Čo chcete? Opýtal*

⁴⁵V jednom z dobových záznamov sa hovorí: „...v tomto roku boli zabíjaní medzi Srbmi všetci, ktorí vynikali vzdelaním, vplyvom a povest'ou“. EKMEČIĆ, Milorad. *Stvaranje Jugoslavije 1790 – 1918*. d. 1. Belehrad : Prosveta, 1989, s. 98.

⁴⁶Túto udalosť dodnes pripomína expozícia múzea vo Valjeve, tzv. Muselimov konak, kde sa nachádzajú dve tematicky súvisiace expozície – „Seča knezova“ a „Valjevka nahija i Valjevci u Prvom i Drugom srpskom ustanku“. Dostupné na internete: <<http://www.museum.org.rs/>>; Konak je v slovenskom preklade aj ubytovanie, resp. ubytovacie miesto, v podstate ide o rezidenciu či reprezentačnú budovu osmanského typu (architektonické prvky sú typické pre osmanskú architektúru) panovníka (napr. konak Miloša Obrenovića v Topčideri), avšak konaky mali i menej významní balkánski šľachtici a obchodníci. Ďalšie významné budovy tohto typu možno v Srbsku nájsť v Tršiči, Valjeve či Kragujevci.

⁴⁷Mená ďalších osobností zavraždených možno nájsť i v piesni srbského barda a súčasníka Filipa Višnjća *Početak bune protiv dahija* alebo článku KARADŽIĆ, V. Stefanović. Prva godina Srpskoga vojevanja na dahije. In *Danica, zabavnik za godinu 1828*. Viedeň : Štamparija Jarmenskoga Manastira, 1828, s. 136-221 [online]. Dostupné na internete: <<http://digital.nb.rs/eng/direct.php?sign=S-I-0088c>>.

⁴⁸PELIKÁN, Jan a kol. *Dějiny Srbska*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2005, s. 174.

⁴⁹LAZAROVIĆ-HREBELIANOVIĆ, Stephan. *The Serbian People: Their Past Glory and Their Destiny II*. New York : Charles Scribners Sons, 1910, s. 629 [online]. [cit.2010-02-10]. Dostupné na internete: <<http://www.archive.org/details/serbianpeoplethe02laza>>.

⁵⁰EKMEČIĆ, Milorad. *Stvaranje Jugoslavije 1790 – 1918, d. 1*. Belehrad : Prosveta, 1989, s. 98.

sa Karadžordže. Chceme to tiež! Zakričali trikrát. Zdvihnite hore tri prsty!⁵¹ Chcete, aby to bolo, ako som povedal? Chceme! Všetci zakričali. A to sa zopakovalo trikrát. Tak potom to chcem i ja...“⁵² Juraj Petrović Karadžordže (Карађорђе Петровић), prezývaný aj „Čierny Juraj“ sa narodil 21. decembra, respektíve 1. januára 1768, vo Viševci.⁵³ Už v mladosti bojoval ako hajduk⁵⁴ v rakúsko-tureckej vojne v rokoch 1788 – 1791 a tieto skúsenosti zužitkoval v Prvom srbskom povstaní. Svojho predka opísal s veľkou úctou i neskorší kráľ Srbska Peter I. Karadžordžević: „Pochádzam z hrdinského ľudu, ktorý uprednostnil trpkú smrť pred pohodlným a hanebným otroctvom. Mój starý otec bol roľníkom a ja som na to viac hrdý ako na svoj trón. Korunu možno stratiť, ale čistá krv tých, ktorí žili na zemi neumiera.“⁵⁵

⁵¹ Pozdrav, resp. gesto troch prstov (три прста), prislúcha hlavne etnickým pravoslávnyim Srbom a prezentuje svätý kríž a božiu trojicu. Používanie tohoto symbolu siaha práve do obdobia začiatku 19. storočia a okrem spomínaného opisu ho možno vidieť aj na obraze Paju Jovanovića, ktorý zobrazuje vzburu v Takove roku 1815 a začiatok druhého srbského povstania. Miloš Obrenović držiac vlajku má vztýčené tri prsty. Tento pozdrav našiel svoju renesanciu v období občianskej vojny v Juhoslávii na začiatku 90. rokov 20. storočia. Dodnes sa takto prezentujú mnohí športovci, či inak spoločensky známi ľudia. Politici však musia byť v tomto smere veľmi opatrní, keďže takéto gesto by mohlo znamenať veľkú vlnu kontroverzie zo strany ostatných štátov bývalej Juhoslávie.

⁵² LAZAROVIC-HREBELIANOVIC, Stephan. *The Servian People: Their Past Glory and Their Destiny II*. New York : Charles Scribners Sons, 1910, s. 630 [online]. [cit.2010-02-10]. Dostupné na internete: <<http://www.archive.org/details/servianpeoplethe02laza>>.

⁵³ Rok jeho narodenia je v literatúre prezentovaný odlišne, no my sa prikláňame k alternatíve prezentovanej v českej historiografii. V srbskej historiografii rok Karadžordžeho narodenia kolíše od 1752 až po 1768. Milenko Vukičević a Janičij Đurić sa prikláňali k alternatíve 21. decembra 1752 – 1. januára 1753, Konstantin Nenadović k 21. decembru 1762, resp. 1. januáru 1763, Gaj Pantelić k roku 1766 a D.N. Bantiš-Kamenski k roku 1768 (podľa neho nemohol mať Karadžordže roku 1808 viac ako štyridsať rokov. Rok 1768 považuje za relevantný i Vladimir Čorović. Oficiálna stránka srbskej kráľovskej rodiny uvádza dátum 15. november 1752. LJUSIĆ, Radoš. *Vožd Karadžordže knj. I*. Belehrad: Štamparija Zagorac, 2000, s. 19-20., PELIKÁN, Jan a kol. *Dějiny Srbska*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2005, s. 168., resp. *Djordje Petrovic, known as Karadjordje*. The Royal Family of Serbia. Copyright © 1997 HRH CP Alexander II. [online]. [cit.2010-02-10]. Dostupné na internete: <<http://www.royalfamily.org/album/portraits/port200.htm>>.

⁵⁴ Vo všeobecnosti slovo Hajduk (v srbcine *xajdyk*) znamená renegát, vyvrhel' alebo odpadlík z tureckej vlasti, resp. zloděj, vrah. Ozbromený bandita bojujúci proti osmanskej nadvláde. Slovo hajduk je podľa všetkého arabsko-tureckého pôvodu. Podľa niektorých výkladov, slovo hajduk prešlo do turečtiny a srbciny z maďarského jazyka. Dušan J. Popović dôrazne však túto hypotézu odmietol. Miodrag Stojanović predstavil inú hypotézu o etymológii slova Hajduk, ktorá vyplýva zo sanskritskej formy *aydh*, v preklade bojovať, brániť, čo by mohlo metatézou viesť k forme *ayduh* (ajduk) znamenajúcej bojovník, súper. Hajducké hnutie na Balkáne predstavovalo vzburu proti cudzím votrelcom, ale aj proti tureckému útlaku a dávkam, avšak treba zákonite odlišovať i jeho tzv. „zlodejskú“ dimenziu, nielen „oslobodeneckú“. Medzi najznámejších srbských hajdukov patria napríklad: Hajduk Veljko, Stanoje Glavaš či Hajduk Stanko. Taktiež aj družina Karadžordžeho Petrovića sa skladala z hajdukov a aj on sám bol považovaný za jedného z najvýznamnejších predstaviteľov tejto skupiny. Pozri: POPOVIĆ, Dušan J. *O hajducima*, I. Belehrad Narodna štamparija, 1930, s. 96-97; STOJANOVIĆ, Miodrag: *Hajduci i klefci u narodnom pesništvu*. Belehrad SANU, Balkanološki institut, posebna izdanja, knj. 18, 1984, s. 34; LJUSIĆ, Radoš. *Vožd Karadžordže knj. I*. Belehrad : Štamparija Zagorac, 2000, s. 35; ÁGOSTON, Gábor – MASTERS, Bruce. *Encyclopedia of the Ottoman Empire*. New York : Facts On File, Inc., 2009, s. 252, DANGL, Vojtech – KOPČAN, Vojtech. *Vojenské dejiny Slovenska, zv. 2. (1526 – 1711)*. Bratislava : MO SR vo Voj. inf. a tlačovej agentúre, 1995, s. 86 – 90.

⁵⁵ TEMPERLEY, H. William. *History of Serbia*. Londýn : G. Bell and sons Ltd., 1917, s. 181 [online]. [cit.2010-02-10]. Dostupné na internete: <<http://www.archive.org/details/historyofserbia00temp>>.

Karadžordže bol mužom nespútaného balkánskeho temperamentu, čo sa prejavilo i v jeho správaní. Bol negramotným obchodníkom s ošípanými, žiadnym vznešeným šľachticom či vysokým vojenským hodnostárom, porovnateľným so západnými osobnosťami svojej doby. Podľa záznamu v dobovej práci od Williama Temperleya bol Karadžordže opísaný ako: „... vskutku vojacom, ktorého jeho zvláštne danosti viedli k dokonalosti. S masívnou stavbou tela, s dlhými čiernymi vlasmi a hlboko vsadenými trblietavými očami predstavoval typ barbárskeho bojovníka. Jeho líca boli zjazvené a pravá ruka nefunkčná v dôsledku zranení. Tento hendikep vyrovnával bojom ľavou rukou a taktiež najradšej bojoval v peších oddieloch. Jeho osobná prítomnosť na bojisku mala neopísateľný účinok na vzpruženie mužstva a naháňala Turkom strach. Umenie, ktorým vynikal v taktike, je ešte dôležitejšie ako jeho osobná prítomnosť v boji. Jeho schopnosti kontrolovať jednotlivé zložky, odvaha s ktorou dokázal udržať Turkov s malým počtom vojakov...boli významné úspechy.“⁵⁶ Jeho krutosť sa prejavila vo viacerých skutkoch, a to napr. podľa istých zdrojov⁵⁷ dokonca zavraždil vlastného otca, keď odmietol prekročiť breh Sávy, počas cesty roku 1787, keď sa Karadžordže chcel pridať k rakúskej armáde. Avšak táto udalosť je skôr legendou a nikdy nebola priamo potvrdená. Taktiež nechal popraviť niekoľkých spolubojovníkov za drancovanie a zvyšky ich končatín vystavil na belehradskú mestskú bránu. Po neúspechoch spôsobených ohrozením Ruska, ktoré bojovalo proti Osmanskej ríši zo strany Napoleona, a osmanskej ofenzíve z roku 1813, utiekol do Rakúska. Odtiaľ odišiel do Besarábie, kde prišiel do kontaktu s tajným gréckym spolkom Filiki eteria.⁵⁸ 24. júla roku 1817, pár dní potom ako sa vrátil do Srbska so záujmom o rozpúťanie nového povstania, bol zavraždený prívržencami Miloša Obrenovića⁵⁹ Vujićom Vuličevićom a Nikolom Novakovićom (túto udalosť zachytáva i slávny obraz *Smrť Karadžordžeho Đuru Jakšića* (1832 – 1878) z roku 1862).⁶⁰

Pri hodnotení osobnosti Karaždžeho treba zdôrazniť, že Karadžordže doplatil na fakt, že na svoj návrat vôbec nemal pripravené podmienky, čo sa mu stalo osudným. Miloš Obrenović ho považoval za nebezpečného súpera a preto, aby si udržal priazeň sultána, nechal ho zavraždiť.⁶¹ Tu možno vidieť začiatok krvavých súperení medzi týmito dvoma rodmi počas celého 19. storočia. Pravdou však je, že Karadžordže je dodnes očami srbských histo-

⁵⁶ Pozri: TEMPERLEY, H. William. *History of Serbia*. Londýn : G. Bell and sons Ltd., 1917, s. 182 [online]. [cit.2010-02-10]. Dostupné na internete: <<http://www.archive.org/details/historyofserbia00-temp>>.

⁵⁷ Pozri napr. RANKE, Leopold. *A History of Servia and the Servian Revolution*. Londýn : John Murray, 1847, s. 184, resp. LJUSIĆ, Radoš. *Vožd Karadžordže knj. I*. Belehrad : Štamparija Zagorac, 2000, s. 24-30.

⁵⁸ Filiki Eteria (v gréčtine Φιλική Εταιρεία), alebo Spoločnosť priateľov, bolo tajné grécke hnutie organizované v 19. storočí (založené roku 1814 v Odese), ktorého členovia sa snažili zvrhnúť osmanskú nadvládu nad Gréckom a ostatnými balkánskymi pravoslávnyimi národmi. Zakladajúcimi členmi boli Nicholas Skoufas, Emmanuel Xanthos a Athanasios Tsakalov. Do istej miery bolo toto hnutie ovplyvnené karbonárstvom a slobodomurárstvom. Pozri bližšie: DARAUL, Arkon. *Secret Societies*. London. MJF Books, 1999. 256 s. ; ÁGOSTON, Gábor – MASTERS, Bruce. *Encyclopedia of the Ottomane Empire*. New York : Facts On File, Inc., 2009, s. 458.

⁵⁹ Miloš Obrenović bol na jeho príchod upozornený listom z 23. marca 1817 od svojho prívrženca Dobrnjaca. LJUSIĆ, Radoš. *Vožd Karadžordže knj. II*. Belehrad : Štamparija Zagorac, 2000, s. 211.

⁶⁰ Tamže, s. 217.

⁶¹ RANKE, Leopold. *The History of Servia and the Servian Revolution: With a Sketch of Insurrection in Bosnia*. Londýn : Harrison and Sons 1853. s. 217-218 [online]. [cit.2010-02-15]. Dostupné na internete: <<http://ia311206.us.archive.org/3/items/historyofservias00rankrich/historyofservias00rankrich.pdf>>

rikov i spoločnosti vnímaný ako veľmi populárny a charizmatický vodca. Jeho pamätníky možno nájsť na každom významnejšom mieste, no pravdepodobne najvýznamnejší sa nachádza na Vračarskom námestí pred chrámom sv. Sávu.

DRUHÁ FÁZA POVSTANIA

Hoci sa povstanie začalo, je nutné zdôrazniť, že v tejto počiatočnej fáze nebolo vede- né voči oficiálnej osmanskej moci a sultánovi. Počas tohto obdobia ešte stále prevládali snahy o rokovania s Osmanskou ríšou. Srbské požiadavky zostávali nezmenené, žiadali hlavne uplatňovanie firmanov Selima III. v praxi a to, čo im bolo sľúbené. Najvyšším zá- ujomom bolo odstránenie dáhijov a janičiarov, i získanie autonómnych práv (odchod osman- ského vojska z belehradského pašalíku, ukončenie držby jednotlivých vidieckych sídiel, možnosť organizovať vlastnú vojenskú domobranu, taktiež výber tribútu a ostatných daní mali realizovať samotní Srbi) nie však úplnú samostatnosť. Sultán všetky tieto požiadavky znovu akceptoval a dokonca poslal bosnianskeho pašu Bečira (niekde sa uvádza i Abu Be- kir) na pomoc Karadžordžemu. Dáhijovia, uvedomujúc si svoju situáciu, opustili Belehrad a uchýlili sa v pevnosti Ada Kale na Dunaji, kde boli na príkaz tureckého vezíra s'atí 25. júla 1804.⁶² Tento dátum možno považovať za koniec prvej fázy tohto Prvého srbského povstania a prelom v ďalšom slede udalostí.

Mohlo by sa zdať, že sa situácia v belehradskom pašalíku ustáli, ale opak bol pravdou. S elimináciou jedného nebezpečenstva v podobe dáhijov sa začali otvárať nové problémy a nárazníkové zóny. Belehradský pašalík stále predstavoval trojitý konflikt medzi jani- čiarmi, ktorí boli v pašalíku stále prítomní, pašom a tradičnými moslimskými elementmi a samotnými Srbmi.⁶³ Hoci po dobytí Belehradu vyzval paša Bečir Srbov, aby sa rozišli domov, ich minimálne požiadavky zo začiatku povstania sa začali stupňovať a postupne sa na povrch vynárala požiadavka úplnej samostatnosti, ktorú mali zabezpečiť i európske veľ- moci (konkrétne Habsburská monarchia a Rusko). Prvou oficiálnou výzvou o pomoc Ruska bola srbská petícia z mája roku 1804 adresovaná Alexandrovi I., cez Italinského, v ktorej Srbi žiadali cára, aby začal rokovania s Portou v ich mene a zabezpečil im tak postavenie ruského protektorátu, ako mali Moldavsko, Valašsko a Iónske ostrovy.⁶⁴ Dôležitejšou sa však stala návšteva trojčlennej srbskej delegácie v St. Peterburgu, vedenou Matejom Nena- dovičom (okrem neho sa jej zúčastnili Jovan Protić a Petar Čardaklija) zo septembra 1804.⁶⁵ Podobne ako v prvej petícii žiadali vyjednávanie Ruska s Portou a taktiež bola vznesená

⁶² LAZAROVIĆ-HREBELIANOVIĆ, Stephan. *The Servian People: Their Past Glory and Their Destiny II*. New York : Charles Scribners Sons, 1910, s. 630 [online]. [cit.2010-02-15]. Dostupné na internete: <<http://www.archive.org/details/servianpeoplethe02laza>>.

⁶³ JELAVICH, Barbara. *History of The Balkans /Eighteenth and Nineteenth Centuries/*. New York : Cambridge University Press, 1983, s. 197.

⁶⁴ Základnou edíciou dokumentov prezentujúcou ruský pohľad na srbské povstanie je kolekcia NAROCHNITSKAJA, Nataľija Alekseevna. *Vnešniaia politika Rossii XIX i nachala XX veka: Dokumenty Rossiiskogo ministrerstva inostrannykh del*. Moskva : Gosudarstvennoe izdatel'stvo poli- tičeskoj literatury, 1995. 712 s.; resp. NIKITIN, A. Sergej (et al.). *Pervoe serbskoe vosstanie 1804 – 1819 gg. i Rossia I, II*. Moskva : Izdatel'stvo Nauka 1980, 1983. 479 s. Jednou zo základných prác je MERIAGE, Lawrence. *Russia and the First Serbian Revolution 1804 – 1813*. New York : Garland Publishing, 1987. 291 s.

⁶⁵ Nenadović sa o tejto misii vo svojich spomienkach vyjadril: „*Tak ako Kolumbus a jeho posádka sa na modrých moriach plavila hľadajúc Ameriku, aby ju zoznámila s Európou, tak dnes my cestujeme po tichom Dunaji, aby sme našli Rusko, o ktorom nevieme nič, ani kde leží a počuli sme o ňom iba*

otázka ruského konzula v Belehrade. Nenadovičova misia síce neuspela, no viedla k zvýšenému záujmu Ruska o podmienky Srbska. Spočiatku bolo ruské stanovisko negatívne a ak by mal niekto vyjednávať s Osmanskou ríšou, tak to malo byť Rakúsko. Hoci sa členovia misie nestretli s Alexandrom I., boli dvakrát prijatí ministrom zahraničných vecí princom Adamom Czartoryskim,⁶⁶ ktorý im prisľúbil, že petíciu cárovi predloží, avšak varoval delegátov slovami: „*Srbsko a Rusko sú od seba veľmi vzdialené a my sme s Turkami priatelia*“ a odporučil im preto rokovať priamo s Portou.⁶⁷

Stretnutie s predstaviteľom Habsburskej monarchie, a to poľným maršalom rakúskej armády arcivojvodom Karolom sa uskutočnilo taktiež v máji roku 1804 v Rakúšanmi okupovanom meste, Zemune, na druhom brehu Sávy.⁶⁸ Okrem spomínaných veľmocí sa vodcovia povstania snažili nadviazať kontakty s ďalšími balkánskymi kresťanmi, no najviac so Srbmi žijúcimi v Bosne, Čiernej Hore a Hercegovine. V januári 1804 informoval čiernohorský vládca Peter I. Njegoš⁶⁹ predstaveného kláštora Dečani na Kosove, že: „...rovňako Čiernohorci a Srbi plánujú povstať proti Turkom“.⁷⁰ Hoci v prvých fázach povstania zostali Čiernohorci neaktívni, množstvo lokálnych vzbúr sa však odohralo v novopazarskom sandžaku. Do povstania sa zapojili aj susedné srbské klany v Hercegovine (Drobnjaci, Nikšići, Bjelopavli a Moračani), Čiernej Hore (Kuči a Piperi) a taktiež albánski horali (kmeň Klimenti, resp. Kelmendi).⁷¹ Na Kosove, ovládanom železnou rukou lokálnych albánskych pašov, sa medzi miestnym srbským obyvateľstvom taktiež rozpútali ne-

v našich piesňach. Ideme zblížiť Srbsko s Ruskom.“ Tento výrok jasne dokladuje minimálne znalosti Srbov o Rusku, a bolo by úplne naivné domnievať sa, že druhá strana bola na tom lepšie. Všetky klíše a frázy o rusko-srbskom bratstve trvajúcim tisícročia sú preto výroky nepodložené historickými faktmi. JELAVIČ, Barbara. *Russia's Balkan entanglements 1806 – 1914*. New York : Cambridge University Press, 1991, s. 9; KARADŽIĆ, V. Stefanović. *Pravitelstvujušči sovjet serbski za vremena Kara-Đorđijeva*. Viedeň : Štamparija Jermenskoga manastira, 1860, s. 1. [online]. [cit.2010-02-15]. Dostupné na internete: <<http://digital.nb.rs/eng/direct.php?sign=S-II-0478>>.

⁶⁶ Adam Jerzy Czartoryski bol významným štátnikom a členom jednej z najsilnejších poľsko-litovských šľachtických rodín. Okrem spomínaného úradu ministra zahraničných vecí Ruska zastával i funkciu vyslanca ministerstva v rokoch 1802 – 1804, v rokoch 1805 – 1831 bol členom senátu a štátnej rady. Po vypuknutí novembrového povstania v Poľsku v roku 1830 sa stal jedným z jeho hlavných lídrov, čo znamenalo rozsudok smrti z ruskej strany. Czartoryski musel odísť do exilu, a ten našiel v Paríži, kde sa jeho centrom stal *Hôtel Lambert*. Hotel sa stal centrom poľskej emigrácie, odkiaľ Czartoryski viedol svoje diplomatické aktivity namierené proti posilňovaniu pozícií Ruska. V historiografii je označovaný aj ako „*Poľský kráľ v exile*“. LERSKI, J. Jerzy a kol. *Historical Dictionary of Poland 966 to 1945*. Westport : Greenwood Publishing Group, 1996, s. 94-95, resp. CZARTORYSKI, A. Jerzy. *Memoirs of Prince Adam Czartoryski and His Correspondence with Alexander I /vol. I. - II./*. Londýn : Remington & CO. Publishers, 1888, 336 a 367 s. [online]. Dostupné na internete: <<http://www.archive.org>>; CETNAROWICZ, Antoni. *Tajna dyplomacja Adama Jerzego Czartoryskiego na Balkanach : Hotel Lambert a kryzys serbski 1840-1844*. Krakow : Uniwersytet Jagiellonski, 1993. 248 s. .

⁶⁷ JELAVIČ, Barbara. *Russia's Balkan entanglements 1806 – 1914*. New York : Cambridge University Press 1991, s. 12.

⁶⁸ SINGLETON, Fred. *A Short History of the Yugoslav Peoples*. Cammbridge : Cambridge University Press, 1985, s. 78.

⁶⁹ K osobnosti tohto slávneho Čiernohorca pozri: PAVIČEVIĆ, Branko. *Petar I. Petrović Njegoš*. Podgorica : Pergamena, 1997, 555 s.

⁷⁰ BATAKOVIĆ, T. Dušan. A Balkan-Style French Revolution? The 1804 Serbian Uprising in European Perspective. In *Balkanica*, roč. XXXVI, Belehrad : Balkanološki institut SANU, 2005. s. 116.

⁷¹ Pozri: LILIĆ, Borislava. Migracije iz neoslobodjenih krajeva Turske u Karadžorđevu Srbiju 1804 – 1813 godine. In *Zbornik Matice Srpske za Istoriju 69 – 70*, ed. Slavko Gavrilović. Novi Sad : Matica Srpska, 2004, s. 61-77.

pokoje a niektorým sa zrejme podarilo spojiť i Karadžordžeho silami.⁷² Povstalecké vojská získavali postupne potrebný počet mužov a taktiež dôležité sebavedomie a vieru vo vlastné sily. Povstalci prevzali stredoveký erb Nemanjičovskej dynastie⁷³ a v apríli roku 1805 sa v Smedereve, sídle stredovekých despotov a cisárov, pod obrazom Uroša Dušana, konal tzv. „Praviteljstvujučí sovjet“ (Národná, resp. vládna rada).⁷⁴ Predsedom sa stal knez Sima Marković a sekretárom, respektíve zapisovateľom Božo Grujović.⁷⁵ Skladala sa z 12 volených členov zastupujúcich 12 náhijov. Pôsobila vedľa skupštiny,⁷⁶ bez toho, aby bol ich vzťah nejakým spôsobom vymedzený.⁷⁷ Listy adresované jednotlivým povstaleckým veliteľom či proklamácie a korešpondencia s predstaviteľmi veľmocí sa končili formulou „v mene celého srbského národa“, list je podpísaný „*Karadžordže Petrovićom, hlavným veliteľom národa srbského (verhovni vožd)*“.⁷⁸ Rada schválila i rezolúciu so srbskými požiadavkami, ktoré zahŕňali právo na autonómiu a voľbu vlastného princa, respektíve vládcu, absolútnu náboženskú slobodu, transformáciu všetkých daní do spoločného tribútu a taktiež nezasahovanie osmanskej autority do vnútornej srbskej administratívy. Sultán si však neuvedomoval celkovú hrozbu, ktorú predstavovalo srbské povstanie a namiesto rokovania alebo akceptovania požiadaviek, zvolil vojenskú cestu.

Známy srbský historik Dušan Bataković považuje rok 1805 za rok, keď sa lokálna sedliacka vzbura proti miestnym janičiarom zmenila na srbské povstanie s národným charakterom. Tradičná česká historiografia považuje rovnako tento rok za prelomový, no z hľadiska zmeny nepriateľa povstalci už nevedli boj proti odbojným lokálnym vládcam, ale oficiálnej osmanskej moci – sultánovi. Povstaniu chýbal reálny národný program, hoci treba povedať, že samotný Karadžordže svoje myšlienky ohľadom budúcnosti Srbska sformuloval v liste Petrovi I. Njegošovi zo 16. apríla 1806.⁷⁹ Na základe všetkých dostupných

⁷² BATAKOVIĆ, T. Dušan. A Balkan-Style French Revolution? The 1804 Serbian Uprising in European Perspective. In: *Balkanica*, roč. XXXVI. Beograd: Balkanološki institut SANU, 2005. s. 113.

⁷³ Pozri: ŽEFAROVIC, Hristofor. *Stematografija*. Viedeň: Toma Mesmer, 1741, s. 16 [online]. Dostupné na internete: <http://www.antikvarne-knjige.com/elektronskeknjige/detail-item_id-62#>.

⁷⁴ Pozri: KARADŽIĆ, V. Stefanović. *Praviteljstvujučí sovjet serbski za vremena Kara-Dorđijeva*. Viedeň: Štamparija Jermenskoga manastira, 1860, s. 1-7. [online]. [cit.2010-02-15]. Dostupné na internete: <<http://digital.nb.rs/eng/direct.php?sign=S-II-0478>>.

⁷⁵ Tamže, s. 3.

⁷⁶ Skupština (v cyrilike Скупштина) je výraz, ktorý v srbcine a chorvátštine korešponduje so slovenským ekvivalentom parlament. Vychádza zo srbského slova *skupiti se*, čo znamená zhromaždiť sa. V dobe srbského povstania od roku 1804 do 1815 sa na skupštine, v podstate celosrbskom zhromaždení, raz za rok stretávali zástupcovia všetkých srbských náhijov. Boli pozývaní radou alebo Karadžordžem, resp. Obrenovićom. V súčasnosti sa nazýva *Narodna skupština Srbije*, má 250 členov a sídli v historickej budove na Trgu Nikole Pašića v Belehrade. PELIKÁN, Jan a kol. *Dějiny Srbska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, s. 171., RANKE, Leopold. *The History of Servia and the Servian Revolution: Wwith a Sketch of Insurrection in Bosnia*. Londýn: Harrison and Sons, 1853. s. 121 [online]. [cit.2010-03-15]. Dostupné na internete: <<http://ia311206.us.archive.org/3/items/historyofservias00rankrich/historyofservias00rankrich.pdf>>. *O Skupštini – Istorijat 1804 – 1815*. Narodna Skupština Republike Srbije © 2004. [online]. [cit.2010-02-15]. Dostupné na internete: <http://www.parlament.gov.rs/content/lat/o_skupstini/istorijat/istorijat1.asp>.

⁷⁷ PELIKÁN, Jan a kol. *Dějiny Srbska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, s. 172.

⁷⁸ Archív Srbskej akadémie vied a umení (Архив САНУ) Beograd, šk. 586, inv. č. 1034, Историјска збирка, *Ot verhovnoga vožda naroda serpskoga Georgija Petrovića - Sovjeta Narodna*. Bez datovania.

⁷⁹ Karadžordže napísal Njegošovi: „...vojnový úspech prinesie zjednotenie všetkých troch krajín – Srbska, Čiernej Hory, Bosny a Hercegoviny...budeme môcť žiť v bratstve, v jednom tele, srdci s dušou.“ LJUSIĆ, Radoš. *Serbian, Great-Serbian and Yugoslav State Policies of Serbia (1804 – 1918)*. In *Great Serbia (Truth, Misconceptions, Abuses)*, Beograd: Serbian Academy of Arts and Sciences, 2004, s. 156-157.

faktov však nemožno hovoriť o nacionalistickom charaktere, alebo sledovať veľkosrbské ciele povstalcov, jednotlivých knezov, harambašov či samotného Karadžordže Petrovića. Do istej miery možno považovať za ucelený národný program memorandum (*Plán na oslobodenie Srbov*), ktoré vypracoval Stevan Stratimirović, metropolita srbskej pravoslávnej cirkvi v Srijemských Karlovciach (v rokoch 1790 – 1836).

Tento program vznikol v roku 1804 a predstavuje jeden z najstarších politických programov pojednávajúcich o oslobodení Srbov a ich zjednotení v spoločnom štáte v dejinách srbského politického myslenia.⁸⁰ Základnou myšlienkou bolo zjednotenie Srbov žijúcich v Osmanskej ríši i Habsburskej monarchii v jednom štáte, ktorý Stratimirović nazval Slavónsko-srbské veľkovojsvodstvo. Jeho územie malo byť pomerne rozsiahle a malo zahŕňať: záliv Boka Kotorská s mestom Kotor, časti Chorvátska a Dalmácie východne od riek Una a Krka, mesto Šibenik, časť Slavónie, belehradský pašalik, Bosnu a Hercegovinu, Čiernu Horu, Kosovo a Metohiju, severozápadnú časť Bulharska v okolí mesta Vidin. Do srbského priestoru zaradil aj časti západného Valašska, dnešné južné Srbsko s mestami Niš, Leskovac, Kruševac a taktiež severnú časť dnešného Albánska v okolí mesta Skadar.⁸¹

Tento megalomanský projekt nemohol slúžiť ako program boja za oslobodenie Srbska na začiatku 19. storočia, keďže možnosti povstalcov zďaleka neboli také, aby mohli vôbec uvažovať nad takouto alternatívou. Stratimirović bol bezpochyby veľmi vzdelaný človek, no jeho program zahŕňal i oblasti, kde sa síce srbské etnikum vyskytovalo, ale bolo iba malou menšinou. Tento projekt však dokonale využili odporcovia idey tzv. „veľkého“ Srbska, ktorí ho považovali za nacionalistický a hegemonistický, hoci Stratimirović nemohol ešte reflektovať túto odvrátenú stranu pohľadu a jeho názor bol skôr všeslovanský ako veľkosrbský. Dojem „nacionalistického“ všesrbského povstania môžu vyvolávať i ďalšie jednotlivé fakty, avšak až po ich analýze z hľadiska propagandistických cieľov v dostatočnom časovom odstupe. Bataković tvrdí: „...hoci boli požiadavky povstalcov zmesou moderných národných a romantických historických práv, ich hlavné politické nároky boli riadené ambíciou vedúcou k znovuoobnoveniu stredovekého srbského štátu, oslabeného bitkou na Kosovom poli roku 1389 a následnou stratou územia do osmanských rúk“.⁸² Odvoláva sa pri tomto tvrdení na prácu Jovana Rajića,⁸³ vedúceho reprezentanta srbského cirkevného historicizmu, ktorého štvorzväzkové dielo *Dejiny rôznych slovanských národov, najmä Bulharov, Chorvátov a Srbov (Istorija raznih slavenskih narodov, najpače Bolgar, Horvatov i Serbov)*⁸⁴ považuje za určujúci smer vnímania srbskej národnej ideológie na začiatku 19. storočia. Taktiež uvádza zápis osmanského dôstojníka v srbskom zajatí počas roku

⁸⁰ SOTIROVIĆ, Vladislav. The memorandum about creation of the autonomous religion-language-based orthodox štokavian Slavonic – Serbian grand duchy. In *Slavistica Vilnensis*. Vilnius 2001, s. 10 [online]. [cit.2010-03-11]. Dostupné na internete: <<http://ovsiste.webs.com/articlesinenglish.htm>>.

⁸¹ Tamže, s. 10-11.

⁸² BATAKOVIĆ, T. Dušan. A Balkan-Style French Revolution? The 1804 Serbian Uprisng in European Perspective. In *Balkanica*, roč. XXXVI. Belehrad : Balkanološki institut SANU, 2005, s. 116.

⁸³ Jovan Rajić žil v rokoch 1726 – 1801 a patril medzi najvýznamnejších spisovateľov, pedagógov a historikov srbského baroka 18. storočia. Medzi jeho ďalšie diela patria napríklad: *Boj zmaja s orlovi*, *Tragedija cara Uroša*, *Vo spominaniju smerti* a *Na gospodskija prazdniki*. Zomrel v kláštore Kovilj na území dnešnej Vojvodiny. Jeho diela sú dostupné v origináloch, avšak iba v srbskom jazyku, presnejšie v cyrilike na stránke Digitálnej národnej knižnice Srbska (Digitalna Narodna Biblioteka Srbije). Dostupné na internete: <<http://digital.nb.rs/eng/browse.php?collection=st-rajić>>.

⁸⁴ Pozri: RAJIĆ, Jovan. *Istorija raznih slavenskih narodov naipače Bolgar, Horvatov, i Serbov.knj.1 – 4*. Viedeň : Stefan Novakovič, 1794 – 1795, 496, 702, 363, 446 s. Dostupné na internete: <<http://digital.nb.rs/eng/browse.php?collection=st-rajić>>.

1806, ktorý hovorí o plánoch povstalcov: „*Ako kráľ Lazar raz šiel na Kosovo, tak sa všetci znovu vrátia. Vždy mali pri sebe historické knihy (od Jovana Rajiča) o spomenutom kráľovi, a to je to, čo im do mysle vtlačilo rebéliu.*“⁸⁵

Tu vyvstáva otázka, do akej miery možno tieto tvrdenia považovať za hodnoverné a či bolo skutočným zámerom povstalcov znovu obnoviť srbský stredoveký štát. Je neodškriepiteľným faktom, že vedomie stredovekého štátu na morálku povstalcov pôsobilo, ale tvrdenia o snahe znovunastolenia stredovekého srbského štátu sú nerelevantné. Množstvo autorov sa snaží vtlačiť túto pečat' srbskej národnej ideológii a programu 19. storočia, avšak je potrebné poukázať na nerelevantnosť týchto tvrdení. Do istej miery je akceptovateľné tvrdenie o spojení všetkých Srbov v jednom štáte (aj to ešte počas tohto srbského povstania prichádzalo do úvahy veľmi ťažko), no nemožno tu hovoriť o obnovení srbského štátu v intenciách, ktoré zaujímal v stredoveku.

Vývoj udalostí pokračoval i naďalej priaznivo pre Srbov. V apríli roku 1805 žiadali Srbi na zhromaždení v Ostružici trvalé obsadenie pevností na nimi kontrolovanom území, s tým však Selim III. nemohol súhlasiť. Na jeho príkaz vyrazil Hafiz (Háfiz) paša z Nišu na sever, aby povstalcov odzbrojil. Jeho ťaženie dopadlo pre sultána katastrofálne, keďže Hafiz paša bol medzi Čuprijou a Parašicom porazený a zvyšok vojsk sa musel vrátiť do Nišu. Ďalšia rozhodujúca bitka sa odohrala 6. augusta 1805 pri Ivankovci, kde srbské vojsko viedol spoločne s Karadžordžem aj Milenko Stojković. Petar Jokić, očitý svedok bitky, opísal predvečer stretu takto: „*Keď boli zákopy vykopané, Karadžordže si sadol na kanón a opýtal sa, či nezvýšila nejaká slivovica. Priniesli mu čutoru i kukuričný koláč. Napil sa a podal nám čutoru a podelil sa s koláčom. V temnote noc, bol Parašić neďaleko od nás akoby celý v plameňoch, plný pohybu a života. Z konaku, kde bol Hafiz paša sa rozlievalo svetlo....*“⁸⁶ Bitka trvala skoro celý deň a málopočetné srbské vojsko porazilo osmanskú armádu v počte okolo 15-tisíc mužov. S istou dávkou symboliky týkajúcej sa citovaného opisu predvečer bitky podľahol zraneniam spôsobeným delovou guľou aj spomínaný Hafiz Paša. Ďalšími významnými srbskými víťazstvami sa stali bitky pri Mišare⁸⁷ a Deligrade. Rozhodujúci deň mišarskej bitky bol 13. august, keď sa ráno začalo delostreleckou paľbou a po nej nasledoval masívny turecký útok, ktorý však Srbi odrazili. Nasledoval protiútok srbskej jazdy v počte okolo 1 000 mužov, ktorý bol vedený na zadné a bočné línie Turkov. Neexistujú presné záznamy o počte padlých, no podľa rakúskych zdrojov padlo 1 172 Turkov (medzi ktorými boli i Mehmed Beg Kulenović, zvornický kapitán, mulla⁸⁸ sarajevský a i.).⁸⁹ Po bitke bola na bojovom poli slúžená bohoslužba s piesňou „*Teba Bože velebíme*“. Účinok tohto rozhodujúceho víťazstva bol na morálku Srbov veľmi silný, keďže aj špehovia metro-

⁸⁵ Citované z: TRIČKOVIĆ, R. Pismo travničkog vezira iz 1806 godine. In *Politika*, Belehrad, 1965. 28. február 1965.

⁸⁶ LAZAROVIĆ-HREBELJANOVIĆ, Stephan. *The Servian People: Their Past Glory and Their Destiny II*. New York : Charles Scribners Sons, 1910, s. 630 [online]. [cit.2010-03-15]. Dostupné na internete: <<http://www.archive.org/details/servianpeoplethe02laza>>.

⁸⁷ Bitka sa odohrala od 12. do 15. augusta 1806. Jej záznam sa zachoval v podobe ľudovej piesne, ktorú prespieval Vukovi Karadžićovi Filip Višnjić, v dlhšej existujúcej podobe. Treba však povedať, že hoci realisticky zobrazuje udalosti z pohľadu dvoch prihládajúcich, nemožno tento opis považovať za objektívny. HOLTON, Milne – MIHAILOVIĆ, Vasa. *Songs of the Serbian People from the Collections of Vuk Karadžić*. Pittsburgh : Pittsburgh University Press, 1997, s. 298-306.

⁸⁸ Mulla (h) – moslimský duchovný.

⁸⁹ LJUSIĆ, Radoš. *Vožd Karadžordže knj. I*. Belehrad : Štamparija Zagorac, 2000, s. 157-158.

politu Stratimirovića nazývajú v správach Karadžordža ako „veliki Džordže“ alebo „hrabri vožd“.⁹⁰ V bitke pri Deligrade bol v decembri roku 1806 porazený skadarský paša Ibrahim. Srbskému vojsku velili Karadžordže, Glavaš a Mladen Milovanović. Bitka pri Šabaci znamenala porážku expedičného zboru moslimov z Bosny pod vedením Hadži bega Sokolu. V rovnakom roku povstalci dobyli aj Belehrad (pri tejto udalosti možno nájsť viacero alternatív – napr. Bataković uvádza dátum 8. január 1807, Ekmečić i Ćirković 12. december 1806).⁹¹ Na jeho oslobodení z osmanského područia sa podieľalo okolo 12 000 povstalcov a dobrovoľníkov.⁹² Po meste dobyli povstalci po ťažkých bojoch začiatkom januára i Kalemegdan,⁹³ kde sa s vojskom uchýlil Sulejman Paša. Vojsko povstalcov sa v tomto období skladalo prevažne z oddielov hajdukov, dobrovoľníkov, hraničiarov (*graničari*) a vojakov pravidelnej armády, tzv. vojska regulaša⁹⁴ (napr. Zastavnik *Regulaša*, *Redov Kozačkog puka*, *Redov garde Sovjeta*, *Redov Regulaša*).⁹⁵ Aj napriek vojenským víťazstvám, bola srbská strana ochotná vyjednávať s Portou o predošlých podmienkach.

Srbská pozícia sa vylepšila v lete roku 1806, keď vypukla nová rusko-turecká vojna.⁹⁶ V tomto roku bol predbežne dohodnutý tzv. „Ičkov mier“, podľa kupca a diplomata Petara Ička, ktorý viedol rokovania za srbskú stranu.⁹⁷ Tento kompromisný mier zahŕňal pomerne rozsiahlu politickú autonómiu pre Srbov, a taktiež mal byť garantovaný niektorou z európskych veľmocí, no práve kvôli vypuknutiu spomínanej vojny sa stal neaktuálnym a nikdy nevošiel do platnosti. So zmenou celkovej politickej klímy sa začal meniť i postoj Ruska k otázke podpory srbských povstalcov, keďže sa stali potencionálnymi spojencami v boji proti Osmanskej ríši.

⁹⁰ Tamže, s. 158.

⁹¹ BATAKOVIĆ, Dušan. *Belgrade in the 19. century: A Historical Survey*. Copyright © 1997 – 2009 Dusan T. Batakovic [online]. [cit.2010-03-15]. Dostupné na internete: <<http://www.batakovic.com/belgrade19thcent.html>>., EKMEČIĆ, Milorad. *Stvaranje Jugoslavije 1790 – 1918, d. 1*. Belehrad: Prosveta, 1989, s. 121; ĆIRKOVIĆ, Sima (et al.). *Istorija srpskog naroda. Od prvog ustanka do berlinskog kongresa 1804 – 1878. (knj. V.)* Belehrad : Srpska književna zadruga, 1981, s. 42; *Obraz Dobyte Belehradu*, zobrazujúci boje v meste, sa nachádza v prílohe.

⁹² ĆIRKOVIĆ, Sima (et al.). *Istorija srpskog naroda. Od prvog ustanka do berlinskog kongresa 1804 – 1878. (knj. V.)* Belehrad : Srpska književna zadruga, 1981, s. 42.

⁹³ Kalemegdan, v cyrilike Калемегдан (názov pochádza z turečtiny *Kale meydan*) je rozľahlou pevnosťou nachádzajúcou sa v starej časti Belehradu nad sútokom Dunaja a Sávy. V 18. storočí bol počas rakúskej okupácie prestavaný na jednu z najrozsiahlejších a najmodernejších pevností v Európe. Skladá sa z viacerých častí – Donji Grad, Gornji Grad, Mali Kalemegdan, Veliki Kalemegdan. Jednou z dominant pevností je i tzv. socha Víťaza v srbčine Pobednik. Kalemegdan, je príjemným miestom a cieľom oddychu obyvateľov Belehradu.

⁹⁴ Pozri bližšie: RATKOVIĆ-KOSTIĆ, Slavica. Srpska vojska u XIX veku : pregled razvoja od prvog ustanka do Berlinskog kongresa. In *Vojno-istoriski glasnik*, roč. 43, č. 1/2 (1993), s. 25-45; MIŠKOVIĆ, Jovan. *Srpska vojska i vojevanje za vreme ustanaka od 1804-1815 god. : pristupna beseda Jov. Miškovića, čitana na svečanom skupu Srpske kraljevske akademije nauka, 11 dekembra 1894, koji je svojim visokim prisustvom izvoleo počastvovati i Njegovo Veličanstvo Kralj Aleksandar I*. Belehrad : Štamparija Kraljevine Srbije, 1895. 50 s.

⁹⁵ Jednotlivé uniformy sú zobrazené v prílohe.

⁹⁶ Publikácie k rusko-tureckej vojne z rokov 1806 – 1812 pozri napr.: JOHNSON, E. William. *The Crescent among the Eagles the Ottoman Empire and the Napoleonic Wars, 1792-1815. 1st ed*. Ocean Springs : West Chester, OH, W. Johnson, 1994. 110 s.

⁹⁷ RANKE, Leopold. *The History of Servia and the Servian Revolution: Wwith a Sketch of Insurrection in Bosnia*. Londýn : Harrison and Sons, 1853. s. 109-111 [online]. [cit.2010-03-15]. Dostupné na internete: <<http://ia311206.us.archive.org/3/items/historyofservias00rankrich/historyofservias00rankrich.pdf>>; LJUSIĆ, Radoš. *Vožd Karadžordže knj. I*. Belehrad : Štamparija Zagorac, 2000, s. 163-167.

ZÁVEREČNÁ FÁZA POVSTANIA – STAGNÁCIA A ÚPADOK

V júni roku 1807 prišiel do Belehradu ruský emisár gróf F. O. Paulucci. Jeho úlohou nebolo dojednať oficiálnu dohodu, no i napriek tomu predložil formálnu konvenciu, v ktorej sa malo Rusko zaviazat' nielen podporou povstalcov, ale i zabezpečením silného vplyvu na záležitosti Srbska v budúcnosti. Prvý článok tejto konvencie obsahoval takéto vyhlásenie: „*Srbský ľud pokorne prosí jeho Veličenstvo, aby ustanovilo schopného guvernéra, ktorý prinesie poriadok, bude spravovať srbskú zem a navrhne ústavu zodpovedajúcu zvykom miestnych ľudí. Vyhlásenie ústavy by malo byť v mene jeho Veličenstva Alexandra I.*“⁹⁸ Toto uznesenie však nikdy nevstúpilo do platnosti, ale reflektovalo ruské zámery v Srbsku. Do historického vývoja povstania však zasiahlo stretnutie Napoleona Bonaparta a Alexandra I. v Tylži, kde Napoleon prisľúbil rokovať o prímerí s Osmanskou ríšou. V auguste roku 1807 bolo v Slobozii (mesto na území dnešného Rumunska) podpísané prímerie medzi Ruskom a Portou, po ktorom nasledovalo dvojročné obdobie nestabilného mieru. Rok 1807 bol ešte poznačený eufóriou víťazstiev, o čom svedčí aj príchod dobrovoľníkov z „Vojenskej hranice,“ tzv. *Vojna krajina /granica/* v cyrilike *Вojна Крајина* (mapa sa nachádza v prílohe)⁹⁹, ktorí sa pridali k povstaleckým vojskám a ich počet bol 515, vrátane 188 dobrovoľníkov priamo z radov pravidelnej rakúskej armády. Podľa hlásení rakúskych dôstojníkov sa k nim dokonca pridalo aj mnoho dobrovoľníkov z Dalmácie.¹⁰⁰ Prvé srbské povstanie malo aj priamy vplyv na vypuknutie dvoch lokálnych povstaní na území dnešnej Vojvodiny v roku 1807 v Srieme a roku 1808 v Banáte.¹⁰¹

Situácia sa však postupne začala meniť v neprospech úspešného výsledku povstania. Nesúviselo to iba s nepriaznivou zahraničnopolitickou situáciou, ale i rozpormi vo vlastných radoch. Ako už bolo spomenuté v novovytvorenej organizácii okupovaného územia fungovali vedľa seba tri inštitúcie – národné zhromaždenie (skupština), *praviteľstvujuvšči sovjet* a hlavný veliteľ Petrović Karadžordže. Snahou ostatných knezov bolo obmedziť narastajúcu moc hlavného veliteľa a taktiež centrálnu moc. Karadžordže sa snažil eliminovať

⁹⁸ JELAVICH, Barbara. *History of The Balkans /Eighteenth and Nineteenth Centuries/*. New York : Cambridge University Press, 1983, s. 199.

⁹⁹ Tzv. Vojenská hranica sa postupne vytvárala od 16. storočia na základe vojenských oblastí existujúcich už v 15. storočí a až do roku 1683 tvorila obrannú stenu proti prenikaniu islamu do Európy. K pôvodnému územiu, teda západnému Uhorsku, chorvátskych hraníc s Bosnou, ktoré siahali od Jadranského mora až k Belehradu, sa k nej po roku 1699 (rok uzatvorenia Karlovackého mieru) pričlenili i časti Sedmohradska. Vojenská hranica bola vyňatá z právomoci i vlastníctva chorvátskej, resp. uhorskej šľachty, mala vlastnú správu podriadenú Viedni. Pôda bola prideľovaná roľníkom, ktorých povinnosťou bolo bojovať pod rakúskym vedením, a to nielen proti osmanskému nebezpečenstvu. Keďže chorvátske obyvateľstvo nebolo dosť početné, boli na toto územie pozývaní aj obyvatelia iných národov. V prípade vojenskej hranice šlo hlavne o Srbov, ktorí sa stali postupne etnickou väčšinou. Svoj reálny význam stratila po roku 1880. Pozri: RYCHLÍK, Jan a kol. *Dějiny Chorvatska*. Praha : NLN, 2007, s. 105-109; DOLEJŠÍ, Josef (et al.). *Pod císařským praporem. Historie habsburské armády 1526 – 1918*. Praha : Elka Press, 2003, s. 102; PAVLIČEVIĆ, Dragutin. *Vojna krajina: povijesni pregled-historiografija-rasprave*. Záhreb : SN Liber, 1984. 476 s.; BERGER, Walter. *Baut dem Reich einen Wall. Das Buch vom Entstehen der Militärgrenze wider die Türken*. Graz : Leopold Stocker Verlag, 1979. 575 s.

¹⁰⁰ BATAKOVIĆ, T. Dušan. A Balkan-Style French Revolution? The 1804 Serbian Uprising in European Perspective. In *Balkanica*, roč. XXXVI. Beograd : Balkanološki institut SANU, 2005, s. 122.

¹⁰¹ Dokumenty k povstaniu v Banáte roku 1808 možno nájsť v edícii prameňov: GAVRILOVIĆ, Slavko. *Dokumenta Karlovačkog arhiva o Krušičkoj buni 1808*. Novi sad : Serija društvenih nauka, 1956, s. 76-87.

moc jednotlivých knezov, zmenou organizácie na srbskom území a to tak, že zrušil náhije a územie rozdelil na 70 menších okresov spravovaných platenými štátnymi úradníkmi. Administratívna správa na srbskom území bola veľmi chaotická, no treba priznať, že znamenala počiatky formovania modernej štátnej moci, a počas tohto obdobia vzniklo viacero významných inštitúcií, ako napr. *Velika škola Ivana Jugovića* (založená Dositejom Obradovičom).¹⁰² V roku 1808 sa Karadžordže prehlásil dedičným hlavným veliteľom, musel však konať v súlade so sovetom. V tom čase však ešte nemal proti sebe výraznú opozíciu, ale situácia sa preňho zhoršila po príchode Konstantina Rodofinikina, agenta ruskej armády, ktorý spolupracoval práve s jeho kritikmi.¹⁰³

Zahraničnopolitická situácia nebola povstaniu naklonená priaznivo, a tento fakt len zvýraznili udalosti, ktoré sa odohrali v Konštantínopole, kde počas vzbury vedenej Mustafom Bayrakdarom bol zabitý sultán Selim III. a jeho následník Mustafa IV. Novým sultánom sa stal Mahmud II. Rovnako nepriaznivo sa vyvíjal i postoj veľmoci k srbskej otázke. V marci roku 1808 sa v Sankt Peterburgu stretli francúzsky veľvyslanec Armad de Caulaincourt a ruský minister zahraničných vecí gróf Nikolas Rumiancev. Rumiancev prezentoval názor, že Rusko má záujem kontrolovať vývoj v Srbsku, no nie je to jeho hlavnou prioritou a taktiež navrhoval Srbsku určiť európskeho panovníka: „...mohol by to byť arcivojvoda, alebo európsky princ, napríklad z rodu Coburgovcov, alebo niekto úplne iný. Ak si želáte vyhovieť, venujte ju ako veno niektorej zo svojich veľkovojvodkyň, hoci ako vlastníctvo jej manžela. Ak by sa stala pravoslávnu, mohla by pre princa, ktorého si vezme, získať všetkých obyvateľov krajiny. Sú viac ako fanatici a predpokladám, som presvedčený, že by to prospelo k udržaniu mieru a pokoja medzi tými primitívmi.“¹⁰⁴ Caulaincourt považoval takúto schému za priechodnú, no hlavným problémom bolo, ako sa vyjadril: „*Srbsko by bolo úbohým venom pre veľkovojvodkyňu, ktorá by bola donútená žiť tam.*“¹⁰⁵ Tento plán sa, samozrejme, nikdy neuskutočnil a možnosť jeho reálneho uskutočnenia aj v budúcnosti bola minimálna. Na ďalšom francúzsko-ruskom stretnutí, avšak už na úrovni panovníkov

¹⁰² Tejto inštitúcii sa hovorí aj *Velika škola Ivana Jugovića*, podľa jej zakladateľa a prvého učiteľa. Ivan Jugović predtým pôsobil ako učiteľ v Sriemských Karlovcich. Podľa Vuka Karadžića to bol „*li-jep čovjek*“, teda milý, prívetivý človek nápadne sa ponášajúci podľa obrazu na kráľa Stefana Uroša I., taktiež bol veľmi rozhladený a okrem iného aj jazykovo zdatný, keďže hovoril nemecky, maďarsky, taliansky a francúzsky. Velika škola predstavovala predchodcu dnešnej belehradskej univerzity (ešte predtým tu fungoval tzv. *Beogradski Licej* v rokoch 1838-1863 a až po ňom tzv. *Univerzitet u Beogradu* od roku 1905). Hlavnými predmetmi vyučovania boli matematika, historická a právna veda. Svoju činnosť začala roku 1808 a ukončila v pomerne krátkom čase, a to roku 1813. RANKE, Leopold. *The History of Servia and the Serbian Revolution: With a Sketch of Insurrection in Bosnia*. Londýn : Harrison and Sons, 1853. s. 124 [online]. [cit.2010-03-15]. Dostupné na internete: <<http://ia311206.us.archive.org/3/items/historyofservias00rankrich/historyofservias00rankrich.pdf>>; KARADŽIĆ, V. Stefanović. *Pravitelstvujušči sovjet serbski za vremena Kara-Đordžijeva*. Viedeň : Štamparija Jermenskoga manastira, 1860, s. 88-92. [online]. [cit.2010-02-15]. Dostupné na internete: <<http://digital.nb.rs/eng/direct.php?sign=S-II-0478>>; JANKOVIĆ, Živorad. Ivan Jugović – osnivač Velike škole. In *Pravoslavje – Novine Srpske Patrijaršije*, Beograd : Politika, 2005, č. 911. [online]. [cit.2010-03-22]. Dostupné na internete: <<http://pravoslavlje.spc.rs/broj/911/tekst/ivan-jugovic-osnivač-velike-skole/>>; 102 LJUSIĆ, Radoš. *Kneževina Srbija (1830-1839)*. Beograd : SANU, 1986, s. 395-397.

¹⁰³ JELAVICH, Barbara. *Russia's Balkan entanglements 1806 – 1914*. New York : Cambridge University Press, 1991, s. 16-17.

¹⁰⁴ JUDAH, Tim. *The Serbs: History, Myth & the Destruction of Yugoslavia*. New Heaven : Yale University Press, 2000, s. 52.

¹⁰⁵ Tamže, s. 52.

v Erefurte, v septembri roku 1808, bolo zo strany Napoleona a Alexandra I. rozhodnuté, že Srbsko zostane v rámci Osmanskej ríše.¹⁰⁶ O osude Srbska sa teda nerozhodlo na základe výsledkov z balkánskych bojísk, ale rokovaniach európskych veľmocí.

V roku 1809 sa znovu rozvírili boje medzi povstalcami a osmanskou armádou (rovnako tak aj bojové operácie zo strany Ruska). Srbské vojsko bolo rozdelené do viacerých obranných divízií – 1. pod vedením Simu Markovića, 2. pod vedením Petrovića Karadžordžeho, 3. a najsilnejšia pod vedením Miloje Petrovića a 4. pod vedením víťaza od Ivankovaca Milenka Stojkovića.¹⁰⁷ Prvou rozhodujúcou porážkou Srbov bola bitka pri Čegare, neďaleko mesta Niš, ktorá sa odohrala 30. – 31. mája roku 1809.¹⁰⁸ Bola poznamenaná udalosťou zaznamenávajúcou hrdinstvo kapitána Stevana Sindjelića, ktorý v zúfalstve pred postupujúcimi Turkami (v štvornásobnej presile) vyhodil spoločne so svojimi vojakmi muničný sklad, následkom čoho zomrelo okrem srbských i veľké množstvo osmanských vojakov. Turci na pamiatku tejto udalosti postavili tzv. „vežu lebiek“ v srbčine *Čele Kula* (Челе Кула), v turečtine *Kafatası Kulesi* do steny vmurovali hlavy padlých srbských vojakov (pozri prílohu).¹⁰⁹ Keď roku 1878 vstúpili srbské jednotky na územie Nišu, našli tento monument v pomerne zničenom stave. Neskôr bola postavená kaplnka, ktorá dodnes zakrýva múr s 54 lebkami, vrátane tej Sindjelićovej. Tento „múr lebiek“, dodnes predstavuje veľké sebaobetovanie pre národ a taktiež cenu národnej nezávislosti.¹¹⁰

Srbi taktiež utrpeli porážku pri Deligrade v údolí rieky Moravy a osmanská armáda postúpila až do Jagodiny. Slobodné srbské územie sa udržalo len vďaka víťazstvu ruskej armády pod vedením generála Piotra Ivanovića Bagrationa v Dobrudži. Práve ťažké porážky srbskej povstaleckej armády spôsobili zmenu Karadžordžeho orientácie z Ruska na Francúzsko, avšak len dočasnej, keď Napoleonovi ponúkol Šabac, strategické srbské mesto na hraniciach s Bosnou. Bosna bola podľa Napoleona kľúčovou osmanskou provinciou, cez ktorú mal prúdiť tovar do Anatólie počas kontinentálnej blokády.¹¹¹ Do hry na Balkáne v tomto období výrazne vstúpil Napoleon a jeho Spojené Ilýrske provincie, alebo jednoducho Ilýria, ktorá mala byť protiváhou Karadžordžeho Srbsku (podľa Napoleona inštrumentom ruského vplyvu na Balkáne). Ilýrske provincie vznikli po Napoleonovom víťazstve pri Wagramu a podpísaní Schönbrunnského mieru 14. októbra 1809 – zahŕňali oblasti Istrie, Dalmácie, Boky Kotorskej, Gorice, Terstu, Kraňska, západného Korutánska, časti Chorvátska na pravom brehu Sávy, východné Tirolsko a Dubrovnícku republiku.¹¹² Naším zá-

¹⁰⁶ JELAVIĆ, Barbara. *Russia's Balkan entanglements 1806 – 1914*. New York : Cambridge University Press, 1991, s. 171.

¹⁰⁷ Pozri: BATAKOVIĆ, T. Dušan (et. al). *Nova Istorija Srbskog Naroda*. Belehrad : Vojna štamparija, 2000, s. 146 [online]. [cit. 2010-05-21]. Dostupné na internete: <http://www.novaistorijasrpskognarodada.110mb.com/index.php?p=1_3_Nova-istorija>.

¹⁰⁸ Pozri bližšie: „Battle on Čegar Hill.“ Municipality of Niš [online]. Dostupné na internete: <<http://www.ni.rs//cegar-hill.html>>;

¹⁰⁹ LAZAROVÍČ-HREBELIANOVIĆ, Stephan. *The Servian People: Their Past Glory and Their Destiny II*. New York : Charles Scribners Sons, 1910, s. 630 [online]. [cit.2010-02-18]. Dostupné na: <<http://www.archive.org/details/servianpeoplethe02laza>>.

¹¹⁰ Pozri bližšie: „Battle on Čegar Hill.“ Municipality of Niš [online]. Dostupné na internete: <<http://www.ni.rs//cegar-hill.html>>; Audiovizuálna podoba pozostatkov veže je dostupná na: <<http://www.youtube.com/watch?v=SykULeDLnxg>>.

¹¹¹ BATAKOVIĆ, T. Dušan. La France et la Serbie 1804 – 1813. In *Balkanica*, roč. XXIX, Belehrad : Balkanološki institut SANU, 1998. s. 117-157

¹¹² Pozri bližšie: KAČÍREK, Luboš. Obnovená Ilýria. In *Historická revue*, roč. 20, Bratislava : SAHI, 2009, č. 11, s. 68-73, alebo LAMPE, R. John. *Yugoslavia as History. Twice there was a country*. Cambridge : Cambridge University Press, 1996, s. 41-45 [online]. Dostupné na internete: <<http://books.google.com/>>.

merom nie je sledovať historický vývoj tejto provincie, no jej existencia ovplyvnila i vývoj 1. srbského povstania. Karadžordže sa s myšlienkou na francúzske spojenectvo zaoberal už v roku 1807, keď adresoval Napoleonovi list, v ktorom sa píše: „*Povstali sme proti Osmanom, aby sme otriasli ich dominanciou a zabezpečili pre sebe nezávislý a slobodný štát, a nebudeme bojovať iba za naše oslobodenie, ale taktiež za oslobodenie všetkých Slovanov pod jarmom sultána a viedenského cisára...*“¹¹³ V roku 1810 navrhol Karadžordže Napoleonovi, sprostredkovateľom bol kapitán Rade Vučinić z Karlovca, spojenie Bosny, Srbska, Hercegoviny, spomínaných Ilýrskych provincií a Srbmi obývaných území v rámci Rakúsko-Uhorska do jedného štátu pod francúzskym protektorátom. Napoleon takúto ponuku reflektovať nemohol, keďže by tým došlo k teritoriálnemu narušeniu Osmanskej ríše, a taktiež nechcel postupovať kroky smerom k Rakúsku, no navrhol Srbom spolupracovať s francúzskym konzulom v Bukurešti.¹¹⁴ Tento návrh jasne dokazuje, že Petrović nemal v otázke orientácie na veľmoci úplne jasno. Snažil sa vyklúčkovať z vplyvu Rakúska a Ruska, no Napoleon mu túto možnosť nedal, ako to už vyplýva z hore uvedených dôvodov. Jediným východiskom bolo veriť v ruskú pomoc, no tá však závisela výhradne od záujmov Ruska. Nový ruský veliteľ vo Valašsku gróf Kamnesky si situáciu uvedomoval veľmi dobre a vedel, že momentálne je pomoc Srbov v boji proti Turkom využiteľná, a preto zaslal 10. mája 1810 proklamáciu obsahujúcu slová „*bratia vo viere, jazyku a krvi*“.¹¹⁵ Spoločné rusko-srbské vojsko dokázalo v roku 1810 zvíťaziť nad osmanskými oddielmi v bitkách pri Kladove, Kruševci a Negotine. V roku 1811 srbskí predstavitelia odmietli návrh veľkovezíra Churšida pašu, na základe ktorého by sa dostali do pozície podobnej Moldavsku a Valašsku (odstavec č. 3.).¹¹⁶

Od roku 1810 bolo zrejmé, že medzi Ruskom a Francúzskom dôjde k vojne (Napoleon nakoniec napadol Rusko 24. júna 1812). Situácia sa pre Srbov drasticky zmenila v roku 1812, keď Rusko a Osmanská ríša ukončili vojnu trvajúcu od roku 1806, a to tzv. Bukureštským mierom.¹¹⁷ Diskusie týkajúce sa srbskej otázky boli vedené v duchu odmietnutia predošlých ústupkov a v plnej miere to dokumentuje vyjadrenie hlavného osmanského splnomocnenca Ghaliba Effendiho: „*Ak by bola autonómia priznaná Srbom, ostatné národy vyznávajúce rovnakú vieru ako Rusi, teda ostatné pravoslávne kresťanské národy by v takomto kroku hľadali rovnaké výhody...*“¹¹⁸ Ghalib taktiež argumentoval faktom, že srbská revolúcia bola internou záležitosťou osmanskej moci, nie záležitosťou zahraničnej

¹¹³ PAVLOWITCH, Stevan. *The Struggle of the Serbs*. Londýn : The Standars Art Book CO. LTD., 1943, s. 18-29.

¹¹⁴ BATAKOVIĆ, T. Dušan. A Balkan-Style French Revolution? The 1804 Serbian Uprising in European Perspective. In: *Balkanica*, roč. XXXVI, Belehrad: Balkanološki institut SANU, 2005, s. 124.

¹¹⁵ LAZAROVIĆ-HREBELJANOVIĆ, Stephan. *The Servian People: Their Past Glory and Their Destiny II*. New York : Charles Scribners Sons, 1910, s. 653 [online]. [cit.2010-02-18]. Dostupné na internete: <<http://www.archive.org/details/servianpeoplethe02laza>>.

¹¹⁶ Tamže, s. 656.

¹¹⁷ Pozri bližšie: ISMAIL, F. The Making of the Treaty of Bucharest 1811 – 1812. In *Middle Eastern Studies*, roč. 15, 1979, č. 2, s. 163-192. [online]. Dostupné na internete: <<http://www.jstor.org/pss/4282743>>; DIMA, Nicholas: *Bessarabia and Bukovina: The Soviet Romanian Territorial Dispute*. New York : East European Monographs, 1982; FLORESCU, Radu. *The Struggle Against Russia in the Romanian Principalities (1821 – 1854)*. Munich : Romanian Academic Society, 1992; JEWSEBURY, George F. *The Russian Annexation of Bessarabia 1174 – 1828*. New York : East European Monographs, 1992.

¹¹⁸ JELAVICH, Barbara. *Russia's Balkan entanglements 1806 – 1914*. New York : Cambridge University Press, 1991, s. 18.

intervencie. Finálna Bukureštská mierová zmluva sa týkala aj Srbska, a to odstavcom VIII: „*Vznešená Porta, z tohto dôvodu garantuje Srbom všeobecné odpustenie a amnestiu a žiadnym spôsobom nebudú trestaní za predošlé udalosti. Fortifikácie, ktoré mohli byť zbudované ako výsledok vojny, a neexistovali predtým, sa stávajú nepoužiteľnými, budú zbúrané. Vznešená Porta znovu získava držbu všetkých pevností a ostatných opevnených miest, ktoré existovali aj predtým s delostrelectvom, municiou a ďalším vojenským materiálom. Porta získava právo zriaďovať posádky všade tam, kde to pokladá za potrebné. Avšak tieto posádky by v žiadnom prípade nemali byť na obtiaž srbskému obyvateľstvu. Porta srbskému národu zabezpečí potrebné bezpečnostné záruky. Garantuje Srbom, na ich požiadanie, všetky výhody, ktoré požívajú Súostrovia (ostrovy v Egejskom mori) a ostatné krajiny a taktiež vo svojej veľkej zhovievavosti sa ujme správy ich vnútorných záležitostí a tribútov, preberaných z ich rúk.*“¹¹⁹ Napriek prísľubu istých garancií boli Srbi s výsledkami tohto mieru veľmi nespokojní. Celé územie, o ktoré bojovali 8 rokov, sa malo vrátiť do područia Osmanskej ríše, v rámci ktorej malo Srbsko dostať autonómiu, no tá nebola zmluvou nijako vymedzená. Jej garantom malo byť Rusko. Napoleonova invázia spôsobila povstaniu poslednú smrteľnú ranu, keďže ruské vojská operujúce na území Srbska, Moldavska a Valašska boli odvolané, aby čelili akútnejšej hrozbe. Po dlhých vyčerpávajúcich bojoch boli sily povstalcov na konci. Dlhodobý vzdor omnoho početnejšiemu nepriateľovi vyčerpal tak ako ľudské, i finančné zdroje. Tento stav ponúkol sultánovi možnosť na znovunastolenie starého poriadku v tejto severnej provincii, je teda jasné, že ustanovenia článku VIII. Bukureštskej mierovej zmluvy zostanú na papieri a pomoc Ruska bojujúceho proti Napoleonovej „Grande Armée“, nemožná. V lete roku 1813 sa Mahmud III. rozhodol definitívne obnoviť svoju moc pomocou mohutnej armády vedenej Churšidom pašom. Srbská armáda pod vedením Hajduka Veljka (v bitke zahynul) podľahla 60-tisícovej osmanskej armáde pri Negotine.¹²⁰ V tomto prípade sa počty vojsk značne líšia – Srbi disponovali okolo 5 000 mužmi a Turci okolo 12 000.¹²¹ Porážka striedala porážku a osmanská armáda sa koncom septembra dostala až k Belehradu. 3. októbra roku 1813 odchádzal Petrović Karadžordže spoločne s metropolitom Leontijem a ďalšími vplyvnými osobnosťami povstania do Zemunu, kontrolovaného Rakúskom.¹²² Deň jeho odchodu symbolicky odrážal postavenie, v ktorom sa nachádzal sám vožd i celé Srbsko: „*Skoro ráno 3. októbra vodca Karadžordže prešiel spoločne s rodinou, Nedobom a Leontijem do Zemunu. Bola nedeľa a celý deň pršalo, už ani kostolné zvony nezvolávali obyvateľov Belehradu na rannú modlitbu...*“¹²³

¹¹⁹ Tamže, s. 18-19.

¹²⁰ PETROVIĆ, Woislav. *Serbia – Her People, History and Aspirations*. Londýn : G. G. Harrap, 1915, s. 89 [online]. [cit.2010-02-23]. Dostupné na internete: <<http://www.archive.org/details/serbiaherpeopleh00petr/>>.

¹²¹ ARSENIJEVIĆ-BATALAKA, Lazar. *Istorija Srpskog Ustanka, knj. 1*. Belehrad : Štamparija kraljevine Srbije, 1898, s. 574.

¹²² Tento dátum je najpravdepodobnejší (Ranke, Pelikán i Ljusić sa prikláňajú k 3. októbru 1813), i keď možno nájsť aj iné alternatívy – napr. Hreblianović september 1813. RANKE, Leopold. *The History of Servia and the Serbian Revolution: Wwith a Sketch of Insurrection in Bosnia*. Londýn : Harrison and Sons, 1853. s. 185 [online]. [cit.2010-03-15]. Dostupné na internete: <<http://ia311206.us.archive.org/3/items/historyofservias00rankrich/historyofservias00rankrich.pdf>>; PELIKÁN, Ján a kol. *Dějiny Srbska*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2005, s. 174; LJUSIĆ, Radoš. *Vožd Karadžordže knj. II*. Belehrad : Štamparija Zagorac, 2000, s. 172-173.

¹²³ V srbskom origináli: „U rano jutro, 3. oktobra, vožd Karadžordže sa porodicom, Nedobom a Leontijem prebegao je u Zemu. Bila je nedelja i kiša je padala ceo dan a crkvena zvona nisu više pozivala Beogradžane na jutrenje.....“ LJUSIĆ, Radoš. *Vožd Karadžordže knj. II*. Belehrad : Štamparija Zagorac, 2000, s. 172.

Kardžordžeho útek možno považovať za definitívny koniec srbského povstania. Množstvo ľudí sa snažilo utiecť hlavne pred terorom (hoci bola oficiálne vyhlásená amnestia!), ktorý sa rozpútal v Srbsku zo strany osmanských, albánskych a bosnianských moslimov, ktorí podľa dobových záznamov vyvražďovali mužské obyvateľstvo vo veku nad 15 rokov, ženy a deti odvádzali do otroctva a brutálnym spôsobom napichovali povstalcov na koly, ktoré umiestnili popri cestách vedúcich do Belehradu.¹²⁴ Jediným vplyvným knezom, ktorý zostal na území Srbska, bol Miloš Obrenović (1780 – 1860)¹²⁵ (oberknez Rudniku a neskôr tzv. bašiknez náhijov Čačaku a Kragujevacu). Podľa záznamov očitých svedkov na žiadosť Jakoba Nenadovića, aby spoločne s ním prekročil Dunaj, odpovedal Obrenović slovami: „Zostanem so svojim ľudom, čo sa stane im stane sa aj mne.“¹²⁶ V týchto slovách však nemožno vidieť len úprimný záujem o vlastný národ, ale aj osobné mocenské aspirácie, čo sa neskôr ukázalo i v Obrenovićovom postoji voči Porte, ale i ostatným členom povstania. Obrenović mal autoritatívnejšiu povahu a jeho túžba po moci bola silnejšia ako u Petrovića Karadžoržeho. Domnievame sa, že národný záujem prezentovaný výrokmi Miloša Obrenovića bol do istej miery iba šikovný populistický ťah vedúci k vlastným mocenským záujmom.

Srbské povstanie proti osmanskej nadvláde znamenalo významný krok k osamostatneniu srbského národa a taktiež znamenalo zvýšenie záujmu veľmoci o túto oblasť. I keď treba povedať, že belehradský pašalík bol okrajovou sférou záujmu veľmoci, čo sa koniec koncov prejavilo aj v diplomatických postojoch jednotlivých krajín – Ruska, Francúzska, Rakúska a Uhorska. V porovnaní s otázkou gréckej nezávislosti po vypuknutí povstania¹²⁷ nemožno srbskú ani porovnať. Vznikali panhelénske hnutia, grécki povstalci boli finančne dotovaní z mnohých európskych zdrojov a o udalosti v Grécku sa zaujímali mnohé osobnosti, ako napr. Lord Gordon Byron. Celkový fond západnej historickej spisby vzťahujúcej sa k boju Grékov proti Osmanskej ríši je v porovnaní s dostupnosťou literatúry o Prvom srbskom povstaní obrovský. Angažovanosť veľmoci, samozrejme, zodpovedala vlastným cieľom a záujmom.

Aj napriek všetkému bol vplyv Prvého srbského povstania hlavne na pravoslávnych kresťanov na území Balkánu veľký a rovnako sa dá hovoriť i o vplyve na Srbov žijúcich mimo pašalíku – v oblasti Vojvodiny, Bosny, vojenskej hranice, či Dalmácie.¹²⁸ Nemožno však povstanie považovať za povstanie „všesrbské“ či nebudaj „veľkosrbské“, keďže mu chýbal akýkoľvek národný program, a národno-buditeľské aktivity boli iba v začiatkoch.

¹²⁴ SINGLETON, Fred. *A Short History of the Yugoslav Peoples*. Cammbridge : Cambridge University Press, 1985, s. 82.

¹²⁵ Pozri: GAVRILOVIĆ, Andrea. *Znameniti Srbi 19. veka 1800 – 1900 God I*. Záhreb : Naklada i štampa Srpske štamparije, 1901, s. 9-12 [online]. [cit.2010-03-01]. Dostupné na internete: <<http://digital.nb.rs/eng/direct.php?sign=A-387-I>>; KARADŽIĆ, S. Vuk. *Miloš Obrenović knez Srbije ili Građa za srpsku istoriju našega vremena*. Budín: Štamparija kralj. univers. Peštanskoga, 1828. s. 43-45 [online]. [cit.2010-03-10]. Dostupné na internete: <<http://digital.nb.rs/scr/direct.php?sign=S-II-1325>>.

¹²⁶ LAZAROVIĆ-HREBELIANOVIĆ, Stephan. *The Servian People: Their Past Glory and Their Destiny II*. New York : Charles Scribners Sons, 1910, s. 653. [online]. [cit.2010-02-18]. Dostupné na internete: <<http://www.archive.org/details/servianpeoplethe02laza>>.

¹²⁷ Pozri bližšie: HRADEČNÝ, Pavel. *Dějiny Řecka*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 280-300.

¹²⁸ ČUBRILOVIĆ, Vasa. *Prvi srpski ustanak i bosanski Srbi*. Belehrad : Geca Kon, 1939, s. 115-125; VUCINICH, S. Wayne. *The First Serbian Uprising 1804 – 1813*. New York : Brooklyn College Press, 1982, s. 368-369.

Nemožno mu však uprieť jeho historickú úlohu v budovaní národného povedomia srbského národa, ba čo viac, stalo sa symbolom národnej identity. Do istej miery možno vnímať udalosti zo začiatku 19. storočia z hľadiska vytvárania srbského národného povedomia podobne ako udalosti na Kosovom poli roku 1389. Povstanie vytvorilo niekoľko národných hrdinov podobných Milošovi Obilićovi, ako napr. dodnes v piesňach ospevovaný Sindjelić, Hajduk Veljko a, samozrejme, „verhovni vožd“ Karadžordže. Priekopník historickej vedy Leopold von Ranke dokonca 1. srbské povstanie označil v analógii s Veľkou francúzskou revolúciou za srbskú revolúciu.¹²⁹

¹²⁹ RANKE, Leopold. *The History of Serbia and the Servian Revolution: Wwith a Sketch of Insurrection in Bosnia*. Londýn : Harrison and Sons, 1853. s. 3 [online]. [cit.2010-03-15]. Dostupné na internete: <<http://ia311206.us.archive.org/3/items/historyofservias00rankrich/historyofservias00rankrich.pdf>>;



Karađorđe Petrović (1768-1817): na olejomalbe Uroša Kneževića (1811 – 1876) z roku 1852, Národné múzeum Belehrad¹³⁰



Tradičné brnenie osmanského sipáhija¹³¹



Tzv. Zastavnik regulaša – zástavník pravidelnej srbskej armády v období prvého povstania¹³²



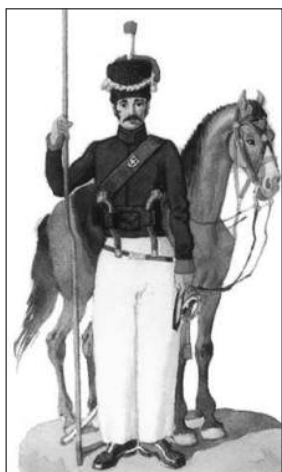
Uniforma vojaka pravidelnej srbskej armády z rokov 1806 – 1810.¹³³

¹³⁰ Olejomalba Uroša Kneževića (1811-1876) z roku 1852, ktorá sa nachádza v Národnom múzeu v Belehrade. *19th Century Serbia as Seen through the Eyes of Its Contemporary Artist*, sekcia War and Politics, MMIX © Vladimir Rajevac. [online]. [ret.2010-02-02]. Dostupné na internete: <<http://www.serbia.rajevac.com/warsPolitics.html>>.

¹³¹ TURNBULL, Stephen: *The Ottoman Empire 1326 - 1699*. Londýn : Osprey Publishing, 2003, s. 18.

¹³² *Zastavnik regulaša - 200 GODINA PRVOG SRPSKOG USTANKA*, Copyright © 1998 N.J.K.V. Prestolonaslednik Aleksandar II [online]. [ret.2010-02-02]. Dostupné na internete: <http://www.royalfamily.org/ustanak/uniforme_yu.htm>.

¹³³ Vojni muzej Beograd, Kalemegdan. [online]. [ret.2010-02-02]. Dostupné na internete: <<http://www.muzej.mod.gov.rs/>>.



Príslušník kozáckeho pluku srbskej armády¹³⁴



„Veža lebiiek“ /v srbčine Čele Kula Теле Кула¹³⁶



Príslušník stráže sovjetu (tzv. Redov garde Sovjeta)¹³⁵



Orden Karadjordjeve zvezde – tzv. Rad Karadžordžeho hviezdy, založil ho kráľ Peter I. roku 1904¹³⁷

¹³⁴ *Redov Kozáčkog puka*, 200 GODINA PRVOG SRPSKOG USTANKA, Copyright © 1998 NJ.K.V. Prestolonaslednik Aleksandar II [online]. [ret.2010-02-02]. Dostupné na internete: <http://www.royalfamily.org/ustanak/uniforme_yu.htm>.

¹³⁵ *Redov garde Sovjeta*, 200 GODINA PRVOG SRPSKOG USTANKA, Copyright © 1998 NJ.K.V. Prestolonaslednik Aleksandar II [online]. [ret.2010-02-02]. Dostupné na internete: <http://www.royalfamily.org/ustanak/uniforme_yu.htm>.

¹³⁶ *Cele Kula – The Tower of Skulls*. Serbs & Other Wonders. [online]. Dostupné na internete: <<http://ljliljana-zivojinovic.blogspot.com/2007/11/cele-kula-tower-of-sculls.html>>.

¹³⁷ *Orden Karadjordjeve zvezde*, Royal Ordens - Copyright © 1998 NJ.K.V. Prestolonaslednik Aleksandar II [online]. [ret.2010-02-02]. Dostupné na internete: <<http://www.royalfamily.org/history/orders3.htm>>.

M. MELICHÁREK: DER SERBISCHE AUFSTAND GEGEN DAS OSMANENREICH IN DEN JAHREN 1804 – 1813

Der vorliegende Beitrag behandelt die Problematik der Befreiung der serbischen Nation von der Vorherrschaft der Osmanen am Anfang des 19. Jahrhunderts. Im Interesse einer möglichst komplexen Darbietung dieses Abschnittes der serbischen Geschichte werden auch die ersten Versuche eines bewaffneten Widerstands gegen die Osmanen vor dem Jahre 1804 kurz geschildert, der offiziell als der Beginn des Ersten Serbischen Aufstandes gilt. Der Auslöser für den Aufstand war die Reaktion der Serben auf die Herrschaft der Dahias. Der Aufstand war primär nicht gegen den Sultan gerichtet, jedoch unter dem Druck der Ereignisse wurde er zu einer Lawine, die man nicht mehr aufhalten konnte. Die ersten, historischen Siege in der Schlacht von Ivankovac und Mišar gaben dem Heer angeführt vom obersten Kommandanten Đorđe Petrović Karađorđe das nötige Selbstvertrauen, wichtige Motivierung, den Mut, den Kampf weiter zu führen und den Glauben an den Sieg. Das Hauptziel dieses Beitrages ist es, eine chronologische Reihenfolge der einzelnen Kämpfe im Belgrader Paschalik in den Jahren 1804 – 1813 unter Berücksichtigung der politischen, kulturellen und nationalen Entwicklung der Serben in dieser Periode darzubieten. Der Beitrag ist in vier Teile gegliedert: 1) Kurze Übersicht der Entwicklung der serbischen Nation unter dem osmanischen Joch bis zu Beginn der 19. Jahrhunderts und die ersten Revolten gegen die osmanische Oberherrschaft (1594 -1791); 2) Verlauf der Ereignisse in der ersten Phase des Aufstandes (ab 1791 bis zum Massaker an den serbischen Knezen (Dorfältesten) in Orešac am 14. Februar 1804); 3) Die zweite Phase des Aufstandes (von der zweiten Hälfte des Jahres 1804 bis zur Unterzeichnung des Friedens von Icko 1806); 4) Endphase des Ersten Serbischen Aufstandes – Stagnation und Untergang (August 1807 – Oktober 1813). Der Erste Serbische Aufstand gegen die Vorherrschaft des Osmanischen Reichs bedeutete einen wichtigen Schritt auf dem Weg zur Selbstständigkeit der Serben. Gleichzeitig regte der Aufstand das wachsende Interesse der Mächte an dieser Region Europas. Auf der anderen Seite sollte jedoch betont werden, dass das Belgrader Paschalik nie im Mittelpunkt, sondern eher am Rande der Interessensphären der Mächte stand, was sich letztendlich an der diplomatischen Haltung einzelner Länder – Russlands, Frankreichs, Österreichs und Ungarns – deutlich zeigte.